

ENSAIG BIO-BIBLIOGRÀFIC SOBRE EL CANONISTA BARCELONÍ JOSEP PONS I MASSANA, fet de JOÀN VILAR S. I.

N virtut d'aquella increïble pragmàtica de Carles III, firmada en 27 de febrer de 1767 — llegim en la *Historia de las Ideas Estéticas en España* ⁽¹⁾ — més de quatre mil espanyols, iniciats qui més qui menys, en les lletres humanes i divines, professors doctíssims molts d'ells, alguns astres verament esplendorosos de llur centuria, com Andrés, com Eximeno, com Hervás i Panduro, com Masdeu, com Arteaga, havien sigut llençats de sa patria en un sol dia, sens forma de judici ni procés. L'efecte que la seva arribada produí en la república de les lletres italianes, sols se comprèn llegint qualques escrits d'aleshores, majorment la oració pronunciada del *Abbate Antonio Monti* ⁽²⁾ en la obertura dels estudis en la Universitat de Bolonya l'any 1781...

La Companyia de Jesús espanyola no fou tan sortada que un home tan eminent i tan mereixedor de son agrait record, com era *En Marcellí Menéndez i Pelayo*, cumplint sa repetida promesa ⁽³⁾, fes relluir amb sa competència admirable i reconeguda autoritat les glories d'aquells jesuïtes espanyols i catalans, qui des de 1768 fins al primer terç del segle XIX, desenrotllaren a les més insignes universitats, biblioteques, arxius, col·legis i seminaris d'Italia una tasca tan eximia i tan feconda, que té tants admiradors, com són els qui han assolida alguna notícia d'ella. Tothom coneix la ràpida i eloqüent enumeració que en fa el susdit autor de la *Historia de los Heterodoxos españoles* ⁽⁴⁾, per lo qual no és necessari repetir-la novament aquí.

Doncs entre els sis centenars i mig de jesuïtes que formaven la *Provincia d'Aragó* al temps d'ésser expulsada, n'hi havia un, en la flor de la edat a qui son magisteri més de cinquantenari, sos escrits, més a més de ses amables virtuts i tracte senzill, devien conciliar-li gran autoritat i fins tendre afecte en molts seminaris d'Italia. I vet-aquí el motiu del present *ensaig* sobre la vida i les

(1) M. MENÉNDEZ Y PELAYO: *Historia de las Ideas Estéticas en España*, III, 2 [Madrid 1884], c. 3, pp. 99-100.

(2) «Ut nisi fato illo, quod omnis aetas mirabitur, tanta ingeniorum et doctrinarum omnium vis usque ab orbe ultimo in Italiam extorris advecta esset, vix ullum hodie apud nos bonarum artium studiorumque extaret vestigium, vix ullum immortalitate dignum testimonium». Vegi's *Menéndez Pelayo*, II, c.

(3) Cf. *Historia de los Heterodoxos españoles*, III [Madrid 1881], ll. 3, c. 2 III, p. 145 i *Historia de las Ideas Estéticas en España*, III 2, p. 100.

(4) M. MENÉNDEZ Y PELAYO: *Hist. Het. esp.*, III, ll. 3, c. 2 III, p. 145.

obres de l'il·lustre canonista barceloní P. Josep Pons i Massana de la Companyia de Jesús. De son mèrit en donà egregi testimoni la primera autoritat moderna en el ram de Dret Canònic, el Rdm. P. Francesc X. Wernz S. I., parlant-ne així ⁽¹⁾: *Pons deu ésser comptat entre aquells canonistes catòlics qui ja des de les darreres centúries varen tenir més entesa la necessitat de promoure els estudis històrics en el conreu del Dret Canònic i amb son treball propi s'hi posaren no sens bon èxit. A tan estimables llaors s'ha d'afegir la freqüència amb que el mateix Wernz, en la seva clàssica obra *Ius Decretalium*, cita la de Pons intitulada *De antiquitatibus iuris canonici* i fins de vegades el *Ius Canonicum*.*

Calia, doncs, dedicar un record — malgrat fóra modest — a l'il·lustre fill de Barcelona, continuador de la gloriosa tradició canònica de Catalunya ⁽²⁾, abans que finís l'any centenari de la seva mort, perfumada amb dolça flaire d'edificació, i fundament sentida, en especial, de sos deixebles qui al voltant del llit de l'estimadíssim mestre eternits la presenciaren. Mes encare que d'una banda per la inicua ocupació dels arxius, papers, llibres i biblioteques de les cases de la Companyia de Jesús ⁽³⁾, manada a fer en el decret reial, i d'altra, per la mateixa condició dels temps esgabellats en que va viure el P. Pons s'han malmès o perduts, si àdhuc no perseveren amagats, molts documents, interessantíssims per a formar la història d'aquelles *eminències científiques i literàries com Aymerich, Pons, ... Dou, Pou, Gallissà, etz.*, de que parla *En Fr. Carreres i Candi* ⁽⁴⁾; amb les notes recollides, per ço, referents d'una manera particular a l'eximi escriptor, objecte del present treball, n'hi ha prou a fer un esboç de sa fesomia moral i a dir sumariament la seva feina pedagògica i científica.

A. NOTICIA BIOGRÁFICA

FONTS:

- I. R. Diosdado Caballero S. I., *Bibliothecae | Scriptorum | Societatis Jesu | Supplementa. | Supplementum primum. | Romae MDCCCXIV. | Apud Franciscum Bourlié. | Superiorum permissu: pp. 229 a. b., 230 a. — ... Supplementum alterum | R. MDCCCXVI...: p. 83 a.*

(1) FR. X. WERNZ S. I.: *Ius Decretalium*, I [Prati 1913³], n. 318: «... Ponsius illis canonistis catholicis adnumerandus est, qui iam ultimis saeculis necessitatem promovendi studia historica in excolendo iure canonico magis perspectam habuerunt et proprio labore operi exequendo haud sine successu manum admoventur.»

(2) Representada per S. Ramón de Penafort i Antoni Agustín, Cf. Il·lm. DR. J. TORRAS I BAGES: *La Tradició catalana*, II, 1 i 8. Barcelona 1913 [Obres completes, IV]. — WERNZ, I 239-243, 294 i 315. — FR. LAURIN, *Introductio in Corpus Iuris Canonici*, Friburgi Br. et Vindobonae, 1889: p. II c. II i p. I molt sovint.

(3) El n. VI de l'instrucció deia: «Hecha la intimación, procederá sucesivamente en compañía de los padres superior y procurador de la casa a la judicial ocupación de archivos, papeles de toda especie, biblioteca común, libros y escritorios de aposentos, distinguiendo los que pertenecen a cada jesuíta.» Cf. M. LAFUENTE, *Historia general de España*, IV [Barcelona 1883], 8, 6. p. 151 a. — Noteu el tò en que l'historiador recompta el fet i la *forma ruda y hasta inhumana* de l'expulsió (ll. 8, cc. 6-8, pp. 149-175), «a quien nadie podrá acusar de adicto á la Compañía de Jesús», com molt bé advertí el Dr. J. RUBIÓ Y ORS, *Historia Universal*, III [Barcelona 1875], p. 292 n.

(4) FR. CARRERAS Y CANDI: *Geografía general de Catalunya: v. Catalunya*, p. 1074. — L'any passat EN GUILLEM M.^a DE BROCA, *Biografía de D. Ramón Llätzer de Dou i de Bassols*, pp. 10 i 11, també dedicà un breu record a alguns d'aquells jesuïtes expulsats que *esculpíren d'una manera indeleble el nom espanyol a terres itàliques*.

2. F. Torres Amat, *Memorias para ayudar a formar un Diccionario crítico de los escritores catalanes...* Barcelona 1836: pp. 489 a. b., 490 a. — La *Biografía eclesiástica completa*. T. XVIII [Madrid 1836] 1148-1150 se pot dir que copia a Torres Amat.
3. M. Rubio y Borrás, *Historia de la Real y Pontificia Universidad de Cervera...* Barcelona I P. 1915: II P. 1916.
4. H. Hurter S. I., *Nomenclator literarius...* T. III Oeniponte 1895²: n. 330, p. 678 b.

El P. *Josep Pons i Massana S. I.* nasqué a Barcelona el 16 de desembre de l'any 1730, fill de Jaume Pons i de Francisca Massana, cavallers, naturals de la mateixa ciutat. Res ne sabem, *per ara*, de la infantesa del nen Josep, ni de sa primera educació al costat dels seus pares: sols la *Matrícula de Tarragona* ⁽¹⁾ ens fa conèixer que a la edat de setze anys, no complerts encare, fou admès en el noviciat de la província d'Aragó de la Companyia de Jesús el 20 de setembre de 1746. Més de set anys es passen sens que's trobi cap notícia referent al jove rel·ligiós. Però hem de suposar que de primer faria el bieni de probació en el noviciat de Tarragona, tirant el sòlid fonament d'aquella virtut i pietat tan contrastada amb les fortes persecucions de temps a venir. Consagrat a Deu pels vots de la rel·ligió, que deuria pronunciar al cap dels dos anys, és a dir, l'any 1748, repassà, tal volta, els estudis de lletres humanes i cursà tres anys de filosofia, fent potser després algú any de magisteri; però en el Catàleg de la Província d'Aragó corresponent a l'any 1754 (és a dir, oct. 1753-oct. 1754) trobem al P. Pons al *Barcinonense Collegium*, anomenat de *Betlem*, començant la teologia escolàstica, aon tingué de Rector al P. Jaume Dou i al cèlebre P. Francesc Llampillas ⁽²⁾ per condeixible. Al finir el terç any teològic rebé la ordenació sacerdotal, que tan dignament havia de portar vora de seixanta anys complint meravellosament aquella amonestació que li feu el Bisbe Il·l. Assensi Sales ⁽³⁾: *sit doctrina vestra spiritualis medicina populo Dei, odor autem vitae vestrae delectamentum Ecclesiae Christi*.

Termenada tota la Teologia amb un brillant examen d'ella i de la Filosofia, fou destinat el P. Pons l'any 1757 al *Seminari de Nobles de Cordelles*, aon exercí la ensenyança de les lletres humanes. Els dos següents cursos de 1758-59 i de 1759-60 passà al Col·legi de Betlem explicant-hi matemàtiques el primer i la tercera classe de Gramàtica el segon. Finalment, tornà al *Seminari de la Mare de Deu del Pilar i S. Jaume de Cordelles* per professar la *Retòrica i Poètica* composant i imprimint al començament de l'any escolar de 1760-61 el poema *Ignis*.

Encare li restava a fer, però, al P. Pons una de les proyes més importants en la formació rel·ligiosa de la Companyia de Jesús, la que se'n diu *tercera probació*. Per això el Provincial P. Pere Sancho l'envià a la *Casa de Probació de*

(1) Vegi's més abaix p. 92, nota 3.

(2) Cf. MENÉNDEZ Y PELAYO: *Hist. Id. Est.* III, 2, 3 pp. 120 sg., aon s'aprecia el mèrit literari del jesuita matoronès.

(3) Cf. M. AYMERICH S. I., *Nomina, et acta / Episcoporum Barcinonensium / binis libris comprehensa...* Barcinone, Anno MDCCCLX, pars IV, XIX, p. 439 sg.

Tarragona, tenint-hi el P. Pons d'*Instructor* al que era ensems Rector i Mestre de Novicis, el P. Pere Guillén. Fet l'any de *terceronat* (1761-62) fou escollit del Provincial per a explicar Llògica a la Universitat de Cervera trobant-hi de companys de professorat als Pares Pere Ferrusola, Blai Larraz i Lluçà Gallissà, que tant il·lustre renom també deixaren en l'història de l'Acadèmia cer-verina, i de Rector del Col·legi de S. Bernat ⁽¹⁾ de la Companyia de Jesús, al P. Mateu Aymerich, l'autor de l'*Episcopologi barceloní*.

Prengué, doncs, el nou Catedràtic possessió de la càtedra de *Filosofia Jesuita* l'any 1762, segons consta en el Catàleg de la Província i en l'*Historia de la Pontificia y Real Universidad de Cervera*, escrita amb gran copia de documents i publicada, fa poc, per son autor D. Manuel Rubio i Borrás, quefe de la Biblioteca Universitaria de Barcelona. D'aquell estimat magisteri filosòfic ens en queda la dissertació o tractat que du per capçalera *De societati civili ad mentem Aristotelis*, escrit — segons certifica l'autor — per tal d'estalviar als deixebles la feina i el neguit de copiar les lliçons de l'escola. Passats dos anys d'estada a la ciutat de Cervera arribà al P. Pons el temps senyalat en les costums de la seva religió per a unir-se a la Companyia de Jesús amb els últims i més estrets llaços de la professió solemne de quatre vots, la qual féu al Col·legi de S. Bernat el 2 de febrer de 1764.

El darrer curs que Pons devia explicar la Filosofia a Cervera (1766) fou elegit del Claustre universitari pel càrrec de *Primicer*. Es conegut que el Primicer en les Universitats espanyoles era la primera autoritat davant dels doctors, pertocant-li la presidència del Claustre i tenia part junt amb el Rector i el Cancellier en el govern de la Universitat. En canvi — com diu En Rubio ⁽²⁾ — «el cargo de Primicerio en la Universidad de Cervera tiene distinta representación que en las demás Universidades de España... En Cervera, sus atribuciones quedan circunscritas al cuidado de las fiestas de la Capilla; su elección se verificaba anualmente pasados ocho días de la festividad de San Lucas, en Claustro de Diputados ⁽³⁾, precediendo la Misa llamada del Espíritu Santo, y turnando entre los Catedráticos de las diversas facultades. Debía firmar las libranzas de lo gastado en las fiestas de Capilla, ocupando en éstas el lugar inmediato al Cancelario o Vicecancelario. Era de su cargo la distribución de propinas a los Doctores que asistían a las Fiestas, pudiendo solicitar del Cancelario la reunión del Claustro de Diputados cuando ocurriera la resolución de algún asunto grave referente al cargo, dándose en él lugar al Primicerio como en las Fiestas de Capilla» ⁽⁴⁾.

(1) Sobre l'origen d'aquell Col·legi vegi's la *Geografía General de Catalunya*; Prov. de Lleyda, pl. 364, i RUBIO II 8, p. 273.

(2) RUBIO: I, 12, pp. 275-276.

(3) «Eran Diputados *ipso iure* y perpetuos, todos los que tenían Cátedras de Propiedad o eran jubilados en ellas». RUBIO: I 17, p. 420.

(4) Estatuts, tít. XLIV, §§ 1-9.

Emperò ben poc temps li restava al P. Pons de servir a la Universitat cer-verina amb son talent i aplaudida ensenyança. Perquè aquell mateix curs en què el Claustre li demostrà sa confiança i mentres ell explicava el segon any de Filosofia ⁽¹⁾, el sobtà la increïble pragmàtica de Carles III. La qual, si bé pel seu compliment s'havia fixada la mitja nit del 31 de març al 1.er d'abril, per oblit de senyalar *Comissari Reial* ⁽²⁾, no s'executà a Cervera fins el 11 ⁽³⁾ d'abril, en qual dia el corretgidor de la ciutat rebé els plecs i el real decret d'expulsió de la Companyia de Jesús ⁽⁴⁾.

A l'hora que els jesuïtes sortiren del Col·legi de S. Bernat ⁽⁵⁾ de Cervera, regien en aquella Universitat quatre càtedres, la de Teologia, Filosofia, Sagrada Escripura i de Lletres Humanes ⁽⁶⁾. El P. Pons, particularment, deixà en l'Acadèmia cer-verina bon record i fama d'*insigne matemàtic* ⁽⁷⁾ i en la Historia de la mateixa Universitat se l'anomena entre els més eminents professors de Filosofia qui en ses càtedres la ensenyaren ⁽⁸⁾.

Per a complir, doncs, l'ordre del Rei i seguint les instruccions rebudes els Pares del Col·legi de S. Bernat foren obligats a eixir de Cervera ⁽⁹⁾ essent con-

(1) Segons consta per la *Matrícula de Tarragona*. V. p. 92, nota 3.

(2) B. LARRAZ, S. I., *Historia del destierro de la provincia de Aragón de la Compañía de Jesús desde su extrañamiento de España por el Rey D. Carlos III hasta la abolición de toda la Compañía*. Dividida en tres comentarios escritos en latín por el P. Blas Larraz último provincial de Aragón [MS. Castellà], I 3.

(3) LARRAZ: I 6. — Consulti's RUBIO II, 8 pp. 274-275, qui reproduïx l'interessant mss. *De rebus Sociorum Provinciae Aragonis Societatis Jesu ab indicto ipsis ex Hispania exilio usque ad Societatis abolitionem* (deu ésser LARRAZ).

(4) Cf. A. ZARANDONA S. I., *Historia de la extinción y restablecimiento de la Compañía de Jesús*. Madrid, 1897, II, § VI. — RUBIO: II 8, *Apénd.* 1, pp. 282-285.

(5) Vegi's la reproducció fotogràfica del Col·legi de S. Bernat (avui destinat a Casa de Misericordia) en RUBIO, II p. 240, *lám.* 62, qui en parla amb aquests mots dignes d'agraïment: «al visitarle renacen en la mente dos recuerdos de gloria: la ilustración de aquellos eminentes varones de la Compañía de Jesús, que desde el modesto rincón de Cervera iluminaron el mundo con la antorcha del saber, y la figura del gran filósofo Jaime Balmes, que en la reducida celda del Colegio de San Carlos a que fué destinado aquel edificio, celda que aun se conserva, planeaba aquellas sanas doctrinas, creadoras de una de las más importantes escuelas de la Filosofía en el pasado siglo» (p. 281).

(6) *A(rxiu de la) U(niversitat de) B(arcelona)*: Cervera, Jesuïtes. *Informe de la Cancelaría*, 1816, n. 32.

(7) *AUB.* — Cervera, Jesuïtes; Cancelaría 1816, n. 34, fol. 5 v.º: «...La misma Italia... aplaudió en tiempo posterior las obras del mismo Aymerich, de los PP. Bartolomé Pou, Pedro Ferrusola, Blas Larraz, Luciano Gallissá y José PONS, que fué insigne matemático...; todos estos fueron catedráticos de esta Universidad.» — Vegi's les informacions del Cancellier D. Ramón Llätzer de Dou de 16 agost, 1809 i 22 abril, 1816. [RUBIO II 8, Ap.3 i 4, pp. 287-293].

(8) RUBIO: I 16, p. 573; cf. II 8, p. 278.

(9) Com curiositat segueix una copia de l'inventari dels llibres trobats a l'habitació del P. Pons, tret de l'*Inventario de todos los papeles reconocidos y reservados respectivos á los Aposentos de los Regulares de la Compañía de Jesús de la Ciud. de Cerve[er]a*: *AUB*: Cervera, Jesuïtes. MS. Fol. 8 v.º, 9. «De el Apos(i)ento del P.º Jph. Pons.»

IMPRESOS

- I.mº (E)specimen Calculi Fluccionalis.
- I.m Elenchus tradendarum yn Philosophia questionum.
- I.m Sermones y oraciones funebres 5. En un legajo.
- I.m Relación de una curación milagrosa sucedida por intercesión de S. Fran.º Javier.
- I.m Reflexiones sobre las Confeciones de pecados torpes hechos con los cómplices de los mismos pecados.
- I.m Poema épico latino y una traducción española con que la Universidad de Cervera aplaudía el alegre arribo de sus Maj.ºes y Altezas.
- I.m Disertatio yn Immaculatum Virginis Deiparae Purissimae Conceptionem.
- I.m Acto Académic. de los Colegiales de Cordillas de la Comp.ª de Jesús de Barcelona.
- I.m Orationes ad Cervarienses Academicos habitae.
- I.m Introducción para leer la lengua griega.
- I.m Orationes habitae ad Senatam et Academiam Valentinam.

duits a Tarragona, aon s'havia de reunir tota la Província d'Aragó. Allí, malgrat l'estatge que tenia la Companyia de Jesús no fos capaç d'admetre sinó solament unes setanta persones, i encare repartides per les cambres a parelles; En Miquel J. Lorieri *encaixonà* — com s'expressa Olcina ⁽¹⁾ — a cincents [trenta quatre] subjectes aplegats en la *caixa general de Tarragona* de totes les cases jesuítiques d'Aragó, Valencia i Catalunya. El dia 19 del mateix abril el marquès de Mena-Hermosa rebé a Tarragona una nova instrucció en la qual el Comte d'Aranda li manava fer la *Matrícula general de tots els Individus Regulars de la Companyia de Jesús* ⁽²⁾. Per ço el mateix dia en sa presencia, del Comissari Reial Lorieri i de l'escrivà R. Fàbregas *se començà a formar i a fer* la matrícula, segons el testimoni del susdit escrivà. La del P. Pons se feu a l'endemà per tocar-los-hi als Pares i Germans del Col·legi de Cervera el dia següent 20, junts amb els de Valencia, Torrente, Girona i Onteniente ⁽³⁾.

Enllestida ja aquella tasca, al cap de vuit dies el Regent de la Cancellaria manà que tots s'apleguessin en el refetor, aon alçant-se dret demunt del silló per tal de ser millor sentit, va llegir amb veu clara i entenedora a tota la Província d'Aragó la Pragmàtica de Carles III. A l'altre dia 29 del mes, a les cinc de la tarde, per manament de Lorieri tots els jesuïtes, cadascú amb el llibre de reso i amb el seu farcellet de roba a la mà, baixaren a la porteria (que estava — nota Olcina ⁽⁴⁾ — voltada de soldats, talment com si traguessin a uns criminals de

I.^m Constitución Apostólica de Clemente décimo tercio en la que se aprueba de nuevo el Instituto de la Compañía de Jesús.

I.^m C. Conclusiones en un legajo, las 4 leyes y las dos de fil.^a

I.^m Gozos a la Virgen de la Concepción con un sumario de Indulgencias concedidas a las Congregaciones de estudiantes.

I.^m Unos Vilancicos y un Drama en un legajo.

I.^m Siete oraciones en un legajo a dif. tes assumptos poéticos y retóricos.

I.^m Un edicto del Obispo de Gerona en punto de extinción de beneficios y aplicación de sus rentas.

I.^m Algunos pliegos en papel del Comentario de So(l)ici[e]ta(n)te Civili ad mentem Aristotelis.

I.^m Cuatro rezos de santos en un legajo.

I.^m Conclusiones encuadernadas 8 en un legajo, una de Th.^a, otra de leyes y 6 de Filosofía.

I.^m De eleganti philosophica oratione pro publicis Concertationibus Commentarius.

I.^m Letras circulares despachadas en Francia a 27 Abril de 1765 escritas en francés.

I.^m El Kalendario de feriados de la Universidad de Cervera para el curso de 1766-67.

I.^m Novena a Cristo Crucificado para obsequiarle en su devoción. Imagen del Sto. Cristo y San Antonio Abad de la Ciudad de Cer. escrita en catalán.

I.^m Novena al Sto. Misterio de Cervera, también escrita en catalán.

I.^m Guía de forasteros en Madrid para el año 1760.

I.^m Novena de la Purísima Concepción de María, Patrona de España.

[A la cambra del P. Rector [Feliu Pons] (f. 1 v°), del P. J. Casanovas (f. 7), del P. J. Llovera (f. 8), del P. J. Borrás (f. 9 v°) i Casanovas i del guarda-roba (f. 11 v°).]

(1) OLCINA S. I., *Relación festiva* [Ms.], 1 fls. 10 sg. — v. J. NONELL S. I., *El V. P. José Pignatelli y la Compañía de Jesús en su extinción y restablecimiento*. Manresa 1893. I 1, 10 p. 187.

(2) Vegi's la primera disposició referent a com devia fer-se la *matrícula* en NONELL I, p. 195.

(3) Veus-aquí una copia de la del P. Pons; «P. Joseph Pons, natural de Barcelona, de edad de treinta y seis años cumplidos; hijo legitimo y natural de D. Jayme Pons y de D.ª Francisca Massana, Caballeros, naturales de dicha Ciudad; tiene de Religión veinte años cumplidos; de estudios tres años de Philosophia y quatro de Theologia escolástica y Moral; es Professo del quarto voto y últimamente era Cathedrático de Philosophia de segundo año de la Universidad de Cervera. Es sacerdote y lo firmó en esta caja de Tarragona á los 20 días del mes de Abril del año 1767 = Joseph Pons de la Comp.^a de J.^s, Mena H.^{sa} Lorieri = R. Fabg.^s = Esno.» [Ms: transcripció priv. de la «Matrícula general de los Regulares de la Compañía del nombre de Jesús que se reunieron en esta caja de Tarragona — ... Por ante los Sres. Marques de Mena Hermosa y D. Miguel Joachin de Lorieri, en Comis.^{ón} del Excmo. Sr. Conde de Aranda, = Essno = Ramón Fábregas.» — fol. 39 v.º]

(4) OLCINA: *Relación festiva*, I, p. 33; v. Nonell, I, p. 203.

la presó per dur-los a la forca), i eixint per l'ordre en el qual eren cridats pujaven al carro de sis en sis, o bé de set en set, acomodant-se sobre els toscs i durs empostigats, i així, sense tenir compte ni del vent ni del sol ⁽¹⁾, foren portats a Salou, i d'allí, en barques i a la llum d'unes teies, a les naus que a bona distancia del port estaven anclades. No havent pogut aquella mateixa nit embarcar-se més de trescents per ésser massa tard, els qui restaven ho feren a l'endemà 30, abans del migdia.

Repartits, doncs, tots entre les tretze naus mercants — comanades pel capità Toni, és a dir, Antoni Barceló terror dels pirates argelins — el 1.er de maig, abans d'apuntar el sol, la capitana «El Audaz» féu senyal de departir prenent direcció cap a la Parrosa, cala que està no molt lluny de Palma. Allí el capità devia rebre els jesuïtes que tenien ses cases a les illes Balears. El 5, entraren novament mar endins; però un fort temporal desbaratà l'esquadra, refugiant-se en el port de *Fornells* (Menorca), d'aon, llevant àncores, sortiren — ja calmada la mar — dos dies després, travessaren l'estret de S. Bonifaci (entre Còrcega i Sardenya) i el 13 de maig arribaven feliçment a l'antiga *Centum-Cellae* (Civita-Vecchia), població llavors dels Estats Pontificis ⁽²⁾.

Els pobres exilats esperaven que amb això haurien la fi de sos treballs marítics: ben aviat, emperò, se'ls fongué el consol veient que'l Papa no consentia pas que desembarquessin. El P. Larraz en sos *Comentarios* ⁽³⁾ en dona la raó: «Era el cas que l'exili de la Companyia i el seu deportament als Estats Pontificis s'havia decretat a Espanya sens contar per rès amb el Sant Pare, sinó que el Rei sols li féu conèixer son determini després de complerta sa voluntat publicant-se el decret i essent verificada la ocupació de les cases de la Companyia de Jesús espanyola. Però el Papa, pel dret suprem que pertanyia a la Santa Seu, com Senyor temporal d'aquells dominis, de cap de les maneres va permetre que saltés a terra una munió d'estrangers bandejats de la llur patria, que volien deportar-hi sens el seu consentiment i contra sa voluntat.» Perxò se comprèn fàcilment com devien migrar-se aquells atribulats religiosos conduïts en aquelles naus com bestiar i havent de retornar a fer-se altra vegada a la mar (18 abril) vagant sense saber aon anaven ni quan termenarien ses penes i neguits. El capità, no tenint ordres d'Espanya, esmaperdut, entretenia la navegació, fins que, després d'una parada gairebé d'un mes a Ajaccio, resolgué traslladar els Pares aragonesos a S. Bonifaci, port senyalat de la Providencia a ésser el refugi de llur bandejament.

Resignats en la disposició divina, els jesuïtes de S. Bonifaci lo primer que amb ansia procuraren, fou acomodarse en aquelles mesquines vivendes, les quals els hi havia cercades la bona voluntat d'En Barceló, per tal que lo més

(1) LARRAZ: I, 18.

(2) LARRAZ: I, 28.

(3) LARRAZ: I, 28.

aviat possible pogués establir-se la disciplina religiosa com ho estava a Espanya. Els Pares i Germans *formats* (és a saber, els qui havien ja feta sa professió solemne) s'hostatjaren, com varen poder, a algunes cases, juntant-se en petites agrupacions per millor guardar la dignitat de son estament clerical i les costums propies de son institut religiós. Per a les cases o col·legis aon els joves jesuites se formen per la vida religiosa i apostòlica i estudién les ciències eclesiàstiques, necessaries pel sacerdocí, foren destinades quatre capelles o *oratoris* ⁽¹⁾ que hi havia a la ciutat. En el de S. Joàn Baptista visqueren els novicis i *juniors* ⁽²⁾. Es aquesta una data interessant pel present estudi, perquè allí el P. Pons — segons assegura Caballero — fins la tardor de 1768 ensenyà la retòrica a aquell jovent heroic qui per amor de Deu i de sa vocació més s'estimà el dur i florit pà del desterro que les riqueses, les comoditats i les honors mundanes. No tenint-ne noticia certa, hem de suposar que el P. Pons seria un d'aquells intel·ligents i admirables professors, qui anc que mancats de medis gairebé enterament, enginyant-se com podien, saberen donar interès a l'estudi de les llengües clàssiques llatina i grega, i assoliren endemés per mitjà d'academies i actes literaris que s'esveís qualsevol núvol de tristesa que pogués donar torment i enuig a cap d'aquells joves; l'entusiasme dels quals per l'estudi i l'estrany aprofitament que'n tregueren, entremig de circumstancies tan difícils per a la vida i per l'esperit, és motiu de francs aplaudiments i exímies lloances de part de tots els historiadors que'n fan memoria ⁽³⁾.

Ocupat, doncs, com estava, el P. Pons en infundir una excel·lent ensenyança literaria en aquella juventut selecta, la veu de la Providencia el cridà a la península italiana de la manera que descriu el cèlebre humanista valencià *Josep Reig S. I.*, en una epístola, datada a Ferrara, 5 febrer 1769 ⁽⁴⁾. Es així: «*Per varios casus, per tot discrimina rerum, — tendimus in Latium* [VIRGILI: *Aen.* I 204]. — El Rei de França Lluís XV va ésser la causa de la nostra imprevista sortida de Còrcega, per tal com havent passat S. Bonifaci al domini dels francesos, fórem obligats a eixir en les mateixes naus que van portar els soldats a la illa. Els capitans d'elles es mostraren tan aspres i crudels amb nosaltres fins el punt de què ens deneguessin durant el camí lo que freturàvem pel manteniment. Partírem de la ciutat de S. Bonifaci el 12 de setembre i el 22 arribàrem a Gènova. D'allí novament ens vem embarcar el 30 cap el port de Fino pervenint-hi el 3 d'octubre, d'aon, uns el mateix dia, altres el següent, ferem una curta navegació fins a Sestris i prenguérem terra en aquell port, concedint algú descans als nostres còssos abatuts. El dia 8 d'octubre, per manament del Provincial, a faisó de soldats, alçàrem, com qui diu, les tendes, i ara a peu, ara cavalcant,

(1) «Capelles que perteneixen a alguna congregació.» LARRAZ: I, 40.

(2) JUNIORS son els joves qui després dels vots del bieni estudién les lletres humanes. — Cf. LARRAZ: I, 41.

(3) LARRAZ: II, 11, 16-21. NONELL: I, pp. 289-295. (REIG) *Josephi Reigii S. J., presbyteri valentini epistolarum et orationum libri tres. Valentiae Aedetanorum, A. MDCCCLXXXVIII*, II, 14-15.

(4) REIG: II, 16.

férem via pels Apenins. El camí, cert, és pendent, estret, relliscós i ple de parany, però bastant curt. El 15 havem arribar a Fornobo (*Forum Novum*), aon s'hi estén una plana tan immensa que apenes amb la vista es pot veure el terme. Passant després per Parma, Reggio i Mòdena, entràvem sans i bons a Bolonya el 14, i el 18 a Ferrara.»

Després qu'els novament expulsats jesuïtes es referen de llur sobtat i greu viatge, i foren ben repartits per diferents albergs de la ciutat; els Superiors, amatents a normalisar la vida, van fer desseguida diligencies per tal que's pogués reprendre el curs dels estudis, com calia. Amb aital ocasió es manifestà altre cop quin cas ne feia del P. Pons la seva Província encomanant-li l'ensenyament de la Sagrada Teologia als estudiants qui's preparaven pel sacerdoci. Si fou dignísim de ser lloat l'afany per l'estudi i conreu de les lletres i ciències durant la curta estada dels jesuïtes a Còrcega, més difícil és de dir i d'avaluar amb poques paraules els admirables avenços que, mal ho destorbessin els treballs de tan malastruc exil, féu aquell ardidós jovent, sortint-ne d'aital aprenentatge els mestres, qui al darrer terç de la XVIII^a centuria i primera partida del XIX^{en} segle «a Italia — com diu En Fr. Carreras i Candi ⁽¹⁾ — se'n portaren les millors càtedres».

De la seva banda el P. Pons estigué dedicat totalment a la ensenyança de les ciències sagrades, en què sa explicació lluiria per la elegancia de la paraula llatina, per la fonda intel·ligencia de les veritats més subtils, per la encisadora erudició patristica, conciliar i històrica i ensems per la claretat i valentia de les proves junt amb el fàcil destriament de les objeccions oposades, tot lo qual ens fan entendre les mostres de son saber que'ns resten. Sols durant tres cursos pogué el cèlebre Professor exercir el magisteri de la Teologia amb els estudiants de la Companyia: perquè el 28. agost, 1773 en el Palau de Ribaldesi oiria la lectura del Breu *Dominus ac Redemptor* [21. juliol, 1773] de Climent XIV, pel qual era abolida la religió de la Companyia de Jesús, quin fet històric no deu ésser ara objecte d'especial descripció puix desviaria l'intent propi d'aqueix estudi i pot veure's en Nonell ⁽²⁾, Menéndez i Pelayo ⁽³⁾, Crétineau-Joly ⁽⁴⁾ i en Modest Lafuente ⁽⁵⁾.

La historia del P. Pons des d'aquesta data la recompten gloriosament, de primer, ses aplaudides obres i la distingida benevolença que meresqué d'altres dignitats eclesiàstiques episcopals i cardenalicies per la seva doctíssima ensenyança de les ciències divines i per la encertada direcció dels clergues, qui en els Seminaris Conciliars s'eduquen pel sagrat ministeri. Que per ço — diu D. Ca-

(1) FR. CARRERAS I CANDI: *Geografia General de Catalunya: Catalunya*, p. 1074. Cf. REIG, II, 17. LARRAZ, III, 13-15.

(2) NONELL: I, p. 389-405.

(3) M. MENÉNDEZ Y PELAYO: *Hist. de los Heter. esp.*, II, c.

(4) J. CRÉTINEAU-JOLY, *Clemente XIV y los Jesuítas* [Madrid 1848²] c. 5, pp. 340 sg.

(5) M. LAFUENTE: *H. g. Esp.*, VIII 8.

ballero — extingida la Companyia, el P. Pons ni posà fi a la ensenyança ni deixà d'escriure, com palesament ho publiquen amb els ben merescuts testimonis d'estimació que li tributaren les ciutats de Nuceria, Foligno, Trevia, Camerino, Spoleto i Sinigaglia ⁽¹⁾, aon explicà la filosofia, la historia eclesiàstica, el dret civil i canònic i la teologia amb gran aprofitament dels que sentien ses lliçons.

En aquests càrrecs adquirí l'insigne Educador aquella experiència d'un reflexiu i perllongat magisteri de què tan galanes proves n'hi ha en tots els seus escrits, emperò notablement en el *Ius Canonicum*, pel qual motiu li fou comesa la direcció dels estudis en diferents seminaris constant-nos de cert que en 1801 era *Rector* del de Sinigaglia i des de 1806 *Prefecte d'Estudis* del de Spoleto ⁽²⁾. Aquestes foren — segons es dedueix clarament de la cronologia bibliogràfica — les ocupacions en què juntament amb la ensenyança del Dret Canònic Pons esmerçà els quinze últims anys de sa vida, dels quals en passà dèu a Spoleto. Sacerdot venerable per ses virtuts i digníssim per la plenitud de ciencia eclesiàstica, consagrat durant tota sa vida amb gran delit a l'adoctrinament i educació de la juventut, de primer en els Col·legis de Barcelona i a la Universitat de Cervera i després d'exilat en els millors anys de la vida a Italia, atraient força la atenció son zel i l'encert en la sòlida i plena formació dels levites que aspiren al sacerdocí.

Doncs complida sa tasca benemèrita, com ministre bo i fidel a la edat de vuitanta cinc anys i mig a la ciutat de Spoleto, el P. Josep Pons s'adormí i descansà en la pau de Crist el 6 de maig de 1816, després de manifestades clares senyals d'eximia pietat, voltat d'una gairebé infinida munió de deixebles qui deploraven la mort de llur Mestre ⁽³⁾. I cert que s'era fet acreedor a consemblants proves de respecte i amor, «car — segons ens el pinta el dessusdit biògraf — era ancià molt digne de veneració pel seu candor d'ànima i per l'esforç admirable en ensenyar i escriure per a instrucció de la juventut.» ⁽⁴⁾

B. BIBLIOGRAFIA

FONTS:

- I. R. Diosdado Caballero, *Bibliothecae | Scriptorum | Societatis Jesu | Supplementa. | Supplementum primum. | Romae MDCCCXIV. | Apud Franciscum Bourlié. — ... Supplementum alterum | R. MDCCCXVI...: 307 (+ 1) i 126 (+ 2) planes.* ⁽⁵⁾

(1) Aquesta enumeració de D. Caballero no dèu ésser pas exclusiva, perquè potser el P. Pons va viure a Bolonya. *Vegí's* B 4-6.

(2) Cf. B 13, 15-19. — A més el P. D. CABALLERO, *Gloria posthuma | Societatis Jesu | Pars prima | Romae MDCCCXIV | Apud Franciscum Bourlié*, sota l'epígraf «Collegiorum Rectores», pp. 19-20, diu: «minime contenti [=Sacri Ecclesiae Praesules] muneribus tanti ponderis Exjesuitis commissis, eisdem voluerunt publicam Juventutis institutionem commendare, et Seminariis Tridentinis moderandis eosdem praeficere, in Reipublicae praesertim sacerdotalis utilitatem». I en la llarga llista que segueix hi trobem el nom del P. Pons: [novimus] JOSEPHUM PONS [praefuisse Seminario] *Senogalliensi*.

(3) D. CABALLERO: II 83 a: «infinita pene Discipulorum cinctus corona Magistri obitum deflentium».

(4) En el catàleg *Nomina Patrum ac Fratrum qui Societatem Jesu ingressi in ea supremum diem obierunt 7 aug. 1814 — 7 aug. 1897* [Parisiis 1897] no apareix el nom del P. Pons, qui deuria tenir el n. 52.

(5) *Torres Amat* i la *Biografia eclesiàstica* repeteixen a Caballero.

2. Aug. et Al. de Backer S. I. *Bibliothèque des écrivains de la Compagnie de Jésus*. Edició de Liège 1861 T. VI 455 a. b., 456 a.; ed. de Liège-Lyon 1872 T. II.
3. C. Sommervogel S. I. *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus. Première partie: Bibliographie...* T. VI Bruxelles-Paris MDCCCXCV: cl. 1000-1002.
4. J. Eug. de Uriarte S. I. *Catálogo razonado de obras anónimas y seudónimas de autores de la Compañía de Jesús pertenecientes á la antigua Asistencia española*. T. I-II Madrid 1904.

SENYALS:

- * Indica que la descripció és *directa*.
- † Senyala les obres la noticia de les quals manca en Sommervogel o ha estat modificada.
- [] Enclou el nombre que quiscuna obra té en Sommervogel.
- () En la descripció bibliogràfica conté el nombre corresponent d'una plana sens *foliació*.
- NB. Les mides del tamany o format de cada llibre corresponen a les dimensions de la *caixa*.

DESCRIPCIÓ:

1. * [1] Ignis | Poema didascalicum | a P. Josepho Pons | Soc. Jesu, | in Seminario Nobilium | de Cordelles | publico Rhetorices, et Poetices | Professore | Barcinone, Anno MDCCLX. | Apud Franciscum Suriá Typographum. | Cum Superiorum facultate.

16 × 11 cm. — 1 fulla de portada. + 1 f. de pròleg. + V-XXIII pp. de text, o sia 371 versos. + (1 p.) en blanc.

2. [2] Specimen philosophiæ jesuiticæ cum Dissertatione de optimo genere tradendi philosophiam, sive philosophiæ jesuiticæ Theses, quas Dei Parenti Cervariensis Academiae in Mysterio suæ Immaculatæ Conceptionis, atque adeo totius Hispaniæ Patronæ consecrant, et sub ejusdem auspiciis propugnabunt: Franciscus de Mas, et Borell, Rialpensis, Phil. Bac. Die 18 April. etc. Patrono Josepho Pons S. J. Phil. D. et R. P. In Maximæ Academiae Theatro hora IV. post meridiem: In gratiam vero Studentium hora VII matutina. Cervariæ Lacetanorum. Typis Academicis Anno MDCCLXV.

4.º, ff. 4, pp. 80. — Els defensors hi són en nombre de sis. Les mateixes tesis retornen amb el nom d'un altre defendent:

Specimen... jesuiticæ Theses, quas Deo, atque ejus Immaculata Matre auxiliantibus, propugnabit Bonaventura Porta y Bargés Cervariensis, Phil. Bac. Die 29 April. Patrono Josepho Pons...

3. * † [18] De Societate Civili | ad mentem Aristotelis | Commentarius | Avctore | P. Josepho Pons | Soc. Jesu | Regio Cervariensi | Philosophiæ Professore. | In vsu discipulorum. | Superiorum permissu. | Cervariæ Lacetanorum: Typis | Academicis.

[No consta l'any d'impressió].

15 1/2 × 10 cm. — 1 f. de portada + 1 f. de pròleg, + 5-69 pp. de text (que fineix en la pàgina 69 amb l'A. M. D. G.,) + p. (70) d'errades. — Impressió molt atapada, tenint cada plana 42 lin. sense *interlinears*: els tipus semblen del còs 9. — La descripció d'aquest *Commentarius* manca en *Caballero*, de *Backer*, *Sommervogel*, i en els demés derivats, com *Torres Amat* i *Hurter*.

4. † [19] Philocentria seu de innata corporum Propensione ad centrum
J. P. Poema in duos libros divisum. Bononiae MDCCLXXIV.
Ex Typographia Sancti Thomae Aquinatis. Superiorum Facultate.

En 4.º, de 74 ps., s. 1 h. p. n. — El P. José Pons [Uriarte II 1566, pp. 23, 24]. Uriarte, en el lloc citat, prova la identificació per ell proposada amb aquests termes: «Philocentria, sive de corporum Gravitate Lib. duo» dice en su artículo *Prat de Saba* (pág. 48^a) a quien siguen o copian *Caballero* (I 230), *Torres Amat* (pág. 490), *Backer* (II 2073) y *Sommervogel* (VI 1002), sin avisarnos ninguno de ellos cómo, dónde y en qué forma salió esta obrita. Más puntualmente *Hervás*, la intitula «J. P. Philocentria, seu de innata corporum propensione ad centrum. Poema in duos libros divisum. Bononiae 1774. 4.» (I 144. v. ^b) — Su verdadero título es el que va al frente de este número, tomado de la misma portada.

Habiendo nombrado el P. Aymerich a un tal *Gephyrosius* en el texto de su «Q. Moderati Censorini [de Vita et Morte Latinae Linguae Paradoxa Philologica...]» (página 183^c), añade lo siguiente en las anotaciones: «*Is alio nomine Philocentrius a nonnemine appellabatur, quod suppresso nomine, vel initialibus tantum litteris indicato, Poema, binis libris comprehensum, Philocentria inscriptum, Bononiae Latino carmine edidisset, ab Ephemeridum Romanis scriptoribus celebratum. Ne vero Poeta magis, Physicus, & Mathematicus, qualem se in poemate illo manifestat, videretur quam Theologus, haud multo postea publici juris fecit, Historico-Dogmaticam Dissertationem accurata Latinitate, licet scholastica methodo scriptam, de Materia & Forma sacrae Ordinationis, & nunc demum, ut audio (non enim eas vidi) binas alias edidit ad Ethicam Philosophicam, ac Theologiam spectantes in Wolf. & Puffend*» (pág. 194-95)... Además, sabido es... que el *Pons* latino suena en griego γέφυρα, de donde se forma *Gephyrosius*, o, por mejor decir, *Gephyrosius*.

Corrijase, pues, en vista de lo dicho, el yerro manifiesto de *Passano*, de quien es el siguiente título con su correspondiente declaración: «Philocentria, seu de innata corporum propensione ad centrum. J. M. P., poema in duos libros divisum (Auct. Johanne Mazzolario Partenio, Sac. Jesu). Bononiae, S. Thom. Aquin., 1774. In-4» (pág. 258^d). — Ni el P. Juan María Mazzolari, ni su hermano el P. José María, más conocido con el nombre de José Mariano Partenio, escribieron ninguna obra sobre el argumento de la *Philocentria*.^e Además, ésta no lleva las iniciales «J. M. P.», que dice *Passano*, sino las de «J. P.»

^a O. *Prat de Saba* S. I., Operum Scriptorum Aragoniensium olim è Societate Jesu in Italiam deportatorum Index editus... 1803 [*Vegi's* URIARTE I XXVIII].

^b L. *Hervás y Panduro* S. I., Biblioteca jesuítico-española de escritores q. han florecido (por-en) siete lustros... [URIARTE I XXV].

^c Cf. URIARTE I 1715.

^d G.-B. *Passano*, Dizionario di Opere Anonime e Pseudonime in supplemento a quello di Gaetano Melzi 1887 [URIARTE I XXVIII].

^e *Vegi's* SOMMERVOGEL V 842-851.

5. * [3] Dissertatio | historico dogmatica^a | de | materia et forma sacrae
Ordinationis | et singillatim Presbyteratus | In illorum utilita-
tem | qui | sacros Ordines | Suscipere aut ministrare debent. |
Auctore Josepho Pons. | Bononiae MDCCLXXV. | Ex Typogra-
phia Sancti Thomae Aquinatis. | Superiorum Facultate.

14 ¹/₂ × 10 cm. — 1 f. de portada, + 2 fs. de *praefatio*, + 7-138 pp. de text, + (1 f.) per a les llics.: «Vidit D. Aurelius Castanea Clericus Regularis Sancti Pauli, & in Ecclesia Metropolitana Bononiae Poenitentiaris pro Eminentiss. & Reverendiss. Domino D. Vincentio Cardinali Malvetio Archiepiscopo Bononiae, & S. R. I. Principe. = Die 9. Octobris 1775. = Imprimatur. = Fr. Carolus Dominicus Bandiera Vicarius Generalis Sancti Officii Bononiae. [*Sense taula*].

a. SOMMERVOGEL *theologica*: s'hi noten, ademés, algunes altres lleugeres variants.

- 6 * [4] *Dissertationes binæ de intima ac naturali humanarum actionum ante omnem legem honestate, atque inhonestate: nec non de inhonestarum actionum merito et imputabilitate ad poenam. Aduersus Samuelem Pufendorfium, & Christianum Wolffium* | A. Josepho Pons. | Bononiae MDCCLXXX. | Ex Thyphographia Sancti Thomæ Aquinatis. | Superiorum permissu.

14 ¹/₂ × 10 cm. — 1 f. de portada + 3-40 pp.: «Dissertatio — De intima ac naturali humanarum actionum ante — omnem legem honestate, atque inhonestate — aduersus Samuelem Pufendorfium», — + 41-59 pp.: «Dissertatio — De inhonestarum actionum merito, & — imputabilitate ad poenam aduersus — Christianum Wolffium.», + p. (60) errs. i llics.: «Vidit D. Carolus Maria Gambarini Clericus Regularis S. Paulli, & in Ecclesia Metropolitana Bononiae Poenitentiaris pro Eminentissimo, ac Reverendissimo Domino Andrea Cardin. Joannetto Ordinis Sancti Benedicti, Congregationis Camaldulensis, Archiepiscopo Bononiae, & S. R. I. Principe. = Die 21. Aprilis 1780. = Imprimatur. = Fr. Aloysius M. Ceruti Vicarius Generalis Sancti Officii Bononiae.

7. [5] *Episcopus sive de munere episcopatus libri tres. Illmo, ac Rmo Domino D. Cajetano ex comitibus Ginanniis episcopo Fulginati auctore Josepho Ponsi. Fulginiae, Apud Joannem Tomassini, 1784.*

8º, pp. CXXXVI — *Carmine heroico*, diu Caballero.

8. [6] *Historia studiorum Juris Civilis ab editione duodecim Tabularum usque ad sæculum decimum octavum a Josepho Ponsio Theologiae in Episcopali Fulginiae Seminario Professore. Fulginiae 1788. Typis Jesualdi Fofi.*

4º, pp. 55.

9. † [7] *Della salute dei letterati: o sia discorso contro il ragionamento sul medesimo assunto del sig. Tissot^a Foligno, J. Fofi, 1789.*

^a S. A. TISSOT, *Sermo Academicus de litteratorum valetudine*. Lausannae, 1766. 8º = Francofurti, 1769. 8º = *De la Santé des gens de lettres*. Lausanne et Lyon, 1769. 12º — A. DE BACKER II 2071, porta altres edicions i traduccions de l'obra del metge Tissot.

10. † *Dissertazione Canonico-Teologica intorno alle Ordinanze o Consagrazioni de' Vescovi fatte ultimamente in Francia senza il consenso del Sommo Pontefice Romano. In Foligno, 1791. Per Giovanni Tomassini.*

En 4.º = El P. José Pons. «Obra anónima», dice Hervás, que es el único bibliógrafo que habla de ella, y se le atribuye (I 145).» [Uriarte I 716]. — Manca en *Sommervogel*.

11. * [8] Jus Canonicum | juxta nativam ejus faciem, | sive de | ratione discendi, et docendi | Jus Canonicum. | Auctore | Josepho Ponsio. | Tomus I.-II | Fulginiae 1794. | Ex Typographia Jo. Tomassini Impr. Episc. | Superiorum assensu.

[La portada d'ambdós volums du *mss.*: *Ex Libris D. D. || Salvatoris Andreu.*] 13 × 8 cm. — TOM I: 1 f. de portada, + 3-11 pp. de dedicatoria, + (p. 12) llics., + 13-227 pp. de text [*I i II Part*], + p. (228) en blanc, + pp. 229-231 index del T. I. TOM II: 1 f. de portada, + 3-249 pp. de text [*III i IV Part*], + p. (250) en blanc, + pp. 251-253 taula del T. II, + p. (254) llics. [com en el T. I p. (12)]: «De mandato Illmi. & Rmi. Dni. — Philippi Trenta Epis.-vidit. — Petrus Niccoli Sem. Fulg. Rector, & Rev. Sinod. = Imprimatur si videbitur. — Justinianus Poggius Arch. Eccl. Cath. &. — Pro-Vic. Gen. = Imprimatur. — Fr. Ludovicus Civini Ordinis Praedicator. — S. T. M. Vicarius S. Officii Fulg.», + 1 f. en blanc, + (1 f.) de errs. dels T. I i II, + (1 f.).

12. * † [9] De vita, et honestate | Clericorum | Aliisque | Ad illibatam in Clero disciplinam conservandam | valde utilibus | ex universo Juris Corpore, et Concilio | Tridentino selecti | Canones | Criticis notis, & observationibus illustrati. | Auctore | Josepho Ponsio | in Spoletino Lyceo | Juris Canonici, & Historiae Ecclesiasticae | Professore. | — Admovi speculum, fœdus se in eo vultus agnoscat. Tu | tuum gaude dissimilem inveniri. Inspice tamen & Tu, | ne forte, etsi sit unde merito placeas Tibi, & in quo | debeas displicere non desit. *Bernardus de Consideratione | ad Eug. lib. 2.* — | Spoleti MDCCC. | Typis Jesualdi. Fofi Impress. R. Imp., Ep., & Universit. | *Superiorum facultate*.

14 × 9 cm. — 1 f. de portada, + (1 f.) + 1 p. per la taula (= 3 pp.) + (1 p.), + pp. 3-8 de proemi, + pp. 9-138 de text, + (1 p.) d'errades, + (1 p.) amb l'IMPRIMATUR — *J. Napolioni Vicarius Generalis.* = IMPRIMATUR — *J. M. Carocci Administrator Prov. Gubern.*

13. [10] Del regolamento de' Collegj, opera utilissima non solamenti per quelli che sono incaricati dell'istruzione publica de' giovani ne' Convitti, ma eziandio per quelli che lo sono della privata nelle case particolari. Dedicata a sua Eminenza Reverendissima il Sig. Cardinale Bernardino Honorati Vescovo di Sinigaglia, dall' Abbate D. Giuseppe Ponsi, Rettore e Professore di diritto Canonico nel Seminario della detta Città. Sinigaglia, MDCCCI, pel Lazzarini.

8º, pp. 192. — Cal advertir la nota de D. CABALLERO: «*Videtur idem argumentum antea tractasse.*»

14. [11] Ristabilimento delle università, e di altri studii generali. Spoleto, per Simone Saccoccia, 1805.

8.º

15. [12] Studio degli Ecclesiastici, che serve di appendice all' opera del Ristabilimento delle Università ed altri Studj generali. Dedicato all' Eminentiss. e Reverendiss. Principe Signor Cardinale Francesco Maria Locatelli Vescovo di Spoleto, dall' Abbate Don Giuseppe Ponsi. Prefetto degli Studj e Professore di Sacri Canonici nel publico Ginnasio di detta Città. Spoleto, MDCCCVI, dalle stampe di Simone Saccoccia.

8.º, pp. 116.

16. * [13] De antiquitatibus | Juris Canonici | secundum titulos Decretalium. | Auctore | Josepho Ponsio | Pontificii Gynmasii Spoletini Studiorum Praefecto | et Juris Canonici Professore | sub auspiciis | Eminentiss. ac Reverendiss. Principis | Francisci Mariae | Loccatelli Episcopi Spoletini, | ejusdem Gymnasii Praesidis, | et Illustriss. Seviratus^a istius | regimini Praepositi | Spoleti MDCCCVII. | Typis Simonis Saccoccia.)(Sup. Facul.

16 × 11 1/2 cm. — 2 fs. de portada i endreça, + 1 f. de prefaci, + pp. 7-385 text, + p. (386) en blanc, + pp. 387-391 index dels tituls, + p. (392) errs., + p. (393) llics.: «Imprimatur si videbitur — Philippus Canonicus Pacetti Vicarius — Gen. Eminent. Card. Episc. Spoleti. = Imprimatur — Fr. Lucas Maria de Albericis Vicarius — Gen. S. Off. Spoleti.»

^a *Sexviratus* Sommervogel. — Sobre aqueix mot vegi's DU CANGE, *Glossarium mediae et infimae latinitatis* VII [Niort 1886], pl. 461 b, 465 c; i FORCELLINI, *Totius latinitatis Lexicon*, ed. DE-VIR V [Prati 1871], pl. 483 b *sevir* i 484 b *seviratus*.

17. [14] Il perfetto Scolaro, opera utilissima per quelli che la providenza ha destinato alla professione delle scienze ne' publici Studj, ed anche per ogni genere di persone affine di santificarsi nel proprio stato. Dell' abbate Don Giuseppe Ponsi, Prefetto degli Studj e Professore di Sacri Canonici nel publico Ginnasio di Spoleto. Spoleto, 1808, dalle stampe di Giuseppe Bassoni.

8.º, pp. 112. (Incomplet.), afegeix Sommervogel.

18. [15] Discorso sull' utilità del metodo scolastico per comparazione col geometrico. Dell' Abbate Don Giuseppe Ponsi Prefetto degli Studj, e Professore di sacri Canonici nel pubblico Ginnasio di Spoleto. 1809. Presso Giuseppe Bassoni Stamp. di queste pubbliche scuole.

12.º, pp. 23.

19. † [16] Pio Septimo Pontifici Maximo Professores, Alumnique Gymnasii Spoletini ab eodem erecti in signum gratitudinis et laetitiae Ob felicem in suam Sedem Reditum His poeticis floribus plaudunt. Spoleti 1814. Typis Josephi Bassoni.

En 4.º mayor, de 56 ps., s. 1 h. p. n. = El P. José Pons (?)
 «à Pio 7mo Oracⁿ y Poesía — en 4to gr.», dice el P. Silva en su *Indice* (MS, hoj. 65), con referencia, sin duda ninguna, a esta colección. — En que sea suya la *Oración*, no puede haber la menor dificultad, pues aparece con el epígrafe de «Josephi Ponsii In Spoletino Pontificio Gymnasio Studiorum Praefecti, ac Juris Canonici Professoris de reditu Pii VII. Pont. Optimi Max. Oratio», a las págs. 3-14. Tampoco parece que pueda haberla en que las composiciones poéticas, aun dado que no todas sean suyas, debió de ser él quien cuidara de juntarlas e imprimirlas por razón de su cargo de Prefecto de Estudios en el Seminario de Spoleto». — [URIARTE II 1581.]

20. [17] Riflessioni intorno l'assistenza da prestarsi a' moribondi.

MANUSCRITS. — [La Serna, testifica DE BACKER II 2073. A, mentionne quelques Mss.]:

- A. Institutum juris civilis.
- B. De aeterno Christi sacerdotio, ejusque admirandis effectibus.
- C. Une arithmétique très étendue, en italien.
- D. Traité sur la sphère.
- E. Grand nombre de dissertations sur divers sujets, sur l'étude de la langue grecque, sur le patriotisme, etc., etc.

C. ANÀLISI D'ALGUNES OBRES

La raó de dir *algunes* és molt senzilla. Les obres del notable canonista barceloní han esdevingudes veritables raritats bibliogràfiques, i per ço no és d'estranyar que no sigui gaire fàcil trobar-les. Altrament bé caldria donar-ne compte de totes segons el mèrit llur. Car com ço no sia possible are per are, haurem de contentar-nos amb lo que al present ens és faedor.

Obres analisades:

- a *Ignis — Poema Didascalicum.* — Barcelona 1760.
- b *De Societate Civili - ad mentem Aristotelis - Commentarius.* — Cervera 1763-1767?
- c *Dissertatio - historico dogmatica - de - materia et forma sacrae Ordinationis - et singillatim Presbyteratus.* — Bolonya 1775.
- d *Dissertationes - binae - (I) de intima ac naturali humanarum actionum - ante omnem legem - honestate, atque inhonestate: - (II) nec non - de inhonestarum actionum merito - et imputabilitate ad poenam.* — *Adversus - Samuelem - Pufendorfium, et Christianum Wolffium.* — Bolonya 1780.
- e *Jus Canonicum - juxta nativam ejus faciem, - sive de - ratione discendi, et docendi - Jus Canonicum.* — Foligno 1794.
- f *De vita, et honestate - Clericorum... ex universo Juris Corpore, et Concilio - Tridentino selecti - Canones.* — Spoleto 1800.
- g *De Antiquitatibus - Juris Canonici - secundum titulos Decretalium.* — Spoleto 1807.

Doncs comencem per la primera.

a. *Ignis. — Poema Didascalicum*

De la manera com els antics poetes celebraren arguments segons el gust de sa època, així els del seu — diu Pons en el *Pròleg* — volgueren lloar els avenços de les ciències naturals, que anaven alçant-se amb gran admiració de tothom. Per tal també ell provà de fer aquest camí, es podia dir nou àdhuc i poc trepitjat a Espanya, a fi de despertar la afició de sos compatricis i principalment dels seus deixebles. Seguidament, al·ludint al poema del *P. F. Oudin S. I.* sobre el mateix tema, publicat a París l'any 1749 ⁽¹⁾, indica les parts del seu, és a dir, les *causes* del foc, sa *naturalesa* i sos *efectes*. Tot lo qual es troba més explícitament en la proposició:

«*Abstrussum venis quae causa excuderit ignem,
Cum primum aethereas evasit victor ad auras,
Naturae an potius vapor, et sine corpore nomen;
Unde propagandi vim habeat, quae permeat omnem
Materiam, in propriam convertens corpora formam,
.....
Hinc canere aggrediar.*» (vv. 1-7.)

No he pas de deturar-me a fer l'examen literari d'aquest poema, ni, al meu parer, ho demana, car basta saber que és una d'aquelles migrades produccions literaries de la poesia insípida i infeconda del XVIII^{en} segle, que's presentava a les Acadèmies en forma de vanes declamacions o bé s'encarcarava en dissertacions filosòfiques sens enginy poètic, sens foc de sentiment, sense volada d'inspiració. Això no hi fa que'l desembràs el qual mostra en la versificació i certes maneres de dir, ens fan entendre que l'Autor tenia forta coneixença de la literatura clàssica de l'antigor, especialment llatina. A més, qui hagi assaborit el gust de genuïna llatinitat d'aquest poema, no's maravellarà pas de la puresa i elegància de la dicció que juntament amb la competència i autoritat són l'encís captivador de les obres de l'insigne Canonista.

Pertocant a la matèria de l'*Ignis* s'ha de dir solsament que el Professor de Retòrica i Poètica de Cordelles buidà en els frets i inflexibles motllos d'una elucubració filosòfica *versificada* les idees d'aquells temps sobre la naturalesa del foc i de ses causes i efectes ⁽²⁾.

(1) *Poëmata didascalica* I pp. 252-271. — Cf. SOMMERVOGEL: VI, 24, nn. 47, 50.

(2) Eixa nota posada al peu de la p. XII copiaré aquí, per tal de fer avinent a alguns historiadors de la Filosofia, com els filòsofs espanyols d'aquella centuria seguien el moviment de les ciències naturals. Diu així: «Cum haec jam praelo proximè daturus essem, incidi in quamdam subtilem explicationem cohaerentiae partium minimarum cujuscumque corporis, nixam celeberrimo illo Newtoniano attractionum, et repulsionum principio, tot insignium Mathematicorum speculationibus, et longissimis supputationibus jam saepius illustrato, repertam novissime à P. Josepho Rogerio Boscovich Soc. Jesu, in Collegio Romano publico Matheseos Professore, expositumque in opere ejusdem Auctoris ingeniosissimo de Theoria Naturalis Philosophiae... [a. SOMMERVOGEL: I 1840-66: *Philosophiae naturalis theoria redacta ad unicam legem virium in natura existentium*, Auctore P. Rogério Josepho Boscovich Societatis Jesu Publico Matheseos Professore in Collegio Romano. Anno M.DCC.LVIII. Prostat Viennae Austriae, in officina libraria Kaliwodiana, 4.º, pp. 322...]: quod qui velit de hac re opera non poenitenda consulere poterit». — Cf. p. VI nota.

El poema consta de 371 versos *exàmetres*, el qual composaria el P. Pons durant les vacances de l'estiu per a ésser llegit en la solemnia obertura del curs de 1760-1761, com sembla deduir-se dels darrers versos, que fan així:

«*Haec ego sextili ludebam mense sub aestu
Cum coelo assidui torrerent omnia soles,
Indiciisque novis praesens se ostenderet ignis:
Sed nunc diversas agitant mihi tempora curas.
Autumni postquam pluviis dejerbuit aestas,
Et me jam blandi pueri post otia longa,
Quos stimulat virtus, studia ad solemnia poscunt.*» (1)

I així acaba.

Per ara no he pogut haver l'altre poema filosòfic (*Vegi's B 4*) intitulat *Philocentria*, que publicà el P. Pons a Bolonya l'any 1774. Indubtablement, emperò, el judicariem d'una manera semblant. El poema *Philocentria* va retreure l'insigne aimador de nostres lletres En M. Menéndez i Pelayo, quan en la llista dels jesuïtes bandejats a Itàlia per la pragmàtica de Carles III, hi posà el P. Pons, que cantó en versos latins la atracció newtoniana (2).

b. *De Societate Civili-ad mentem Aristotelis. — Commentarius*

Com s'ha dit més amunt, durant son professorat de Filosofia en la Universitat de Cervera, el P. Pons composà aquest *Comentari*, per tal que sos deixebles — segons ell mateix declara — no tinguessin de copiar les lliçons de càtedra (3). En el mateix pròleg també consta que en la exposició de la doctrina seguirà atentament les petjades d'Aristòtil. Per començar aquest estudi té un breu proemi en el qual s'explica la definició de *ciutat* (4), dividint-se després tot el tractat en dinou capítols.

En el c. I. tracta el Filòsof *Del fi de la societat civil que és la felicitat* [=temporal], defensant en el següent (c. II.) la sentència d'Aristòtil de les raons contraries. Els cc. III. IV. i V. resolen altres dues qüestions íntimament lligades amb la anterior: 1. *el plaer no constitueix la essència de la felicitat*, 2. *la benaurança humana de la vida present no pot subsistir fora de la societat*, trobant-se l'origen d'aquesta en la mateixa naturalesa (c. VI), perquè — com diu Aristòtil (5) — *l'home naturalment és associable*. En els capítols que segueixen fins el X^e, ve l'estudi dels medis justos per a participar dels béns de la societat, distingint-se després *els varis ordres d'homens necessaris per al fi social* (6) (c. XI. XII).

(1) *Ignis* vv. 13-19, pp. XXIII.

(2) *Heterodoxos*, VI, 2, III: p. 147 del v. III.

(3) «... Tractatum singularem de civili Societati, tamquam opus quidem separatum; sed quod coeterorum intelligentiae, quos dictationi jam paro, magnam lucem accenderet, typis excusum, ad levandum scriptiois laborem, in vestris omnium manibus ponendum censui». p. (3).

(4) «Est igitur Civitas, ut ex Aristotele colligitur: Perfecta multarum civitatum communitas, in qua omne id, quod satis est perfectissime insit, constituta bene vivendi causa». p. 5.

(5) «Φανερον... οτι ανθρωπος φυσει πολιτικον ζων [εστι]». *Polit.* I, 2, 9. — p. 25.

(6) ARISTÒTIL: *Polit.* IV, 4, 1.

Però ademés, de rès servirien els diferents oficis i els altres medis per assolir la felicitat, si no hi havia qui ho endreçava tot al proposat intent. Per tal són menester el *magistrat* (c. XIII), les *lleis* (c. XIV. XV) i els *judicis* (c. XVI). — Es curiós el c. XVII. La capçalera fa així: *De la educació de la juventut*. «En tota república — diu — per ésser la juvenesa com un continu planter de la ciutat, d'aon han d'eixir els magistrats, els consellers, els jutges, els capitans i els barons més nobles i alts, tant per al temps de pau, com per al cas de guerra; a cap cosa deuen atendre més diligentment els qui posen lleis, com a la millor educació de la juventut, perquè d'ésser descuidada en ve a la societat tota mena de danys. Sobre lo qual dues coses poden inquirir-se: 1, *si la educació deu ésser pública o bé privada*; 2, *a quines disciplines principalment s'ha d'estendre*.» La formació de la juventut — diu Aristòtil — comprèn les arts útils i lliberals. Segons el mateix Filòsop d'Estagira, la educació dels joves no deu ésser privada, sinó pública ⁽¹⁾. — Això no deu causar cap estranyesa, primer perquè l'autor no parla pas en sentit exclusiu, i demés exposa — com si dèiem — històricament la ensenyança aristotèlica. — I havent-se declarat lo que l'Estagirita va escriure *de la grandesa i situació de la ciutat* (c. XVIII), es clou aquest espès comentari amb el c. XIX, que versa sobre *la amistat dels ciutadans els uns amb els altres* i sobre la reverència i amor d'aquests envers son Príncep i com ell deu mirar pels seus sotmesos.

Abans de termenar amb l'epíleg el P. Pons enlaira el pensament a una altra *Ciutat* i a una altra vera i eterna benaurança, en comparació de la qual és miseria la ditxa que's disfruta en la ciutat terrena, que si fòra ordenadíssima i perfecta, sempre seria per a nosaltres estatge de desterro comparada amb aquella del Cel.

c. *Dissertatio — historico dogmatica — de materia et forma sacrae Ordinationis — et singillatim Presbyteratus*

En el prefaci declara el P. Pons l'intent del seu treball, és a dir, defensar de les noves escomeses la antiga opinió sobre els constitutius essencials del Sagrament de l'Ordre, fonamentada en el Concili de Florença, en que el Pontífex Eugeni IV promulgà la butlla «*Exultate Deo*» 22. novembre, 1439 ⁽²⁾. Mentrestant explica l'estat de la qüestió, adverteix que al parlar els teòlegs i la Iglesia d'elements essencials que constitueixin els sagraments, ho entenen no d'una

(1) ARISTÒTIL: *Polit.* VIII, 1, 2: φανερόν οτι και την παιδειαν μιαν και την αυτην αναγκαιον είναι παντων και παντης την επιμελειαν είναι κοινην και μη κατ' ιδιαν... — Heusaquí la argumentació textual del P. Pons: «Dico igitur: institutio Juventutis non privata, sed publica esse debet: ita ex Aristotele Politicorum 8, cap. 1. Probat: unusquisque civis non est gratia sui ipsius solum, sed omnes sunt gratia Civitatis; ergo cura uniuscujusque civis, & ejus institutio futura est cum respectu ad totam Civitatem, & bonum ipsius: ergo eodem modo curandi sunt, & disponendi juvenes, quo tota Civitas curatur, & disponitur ad bonum commune; sed de hac habenda est cura communis: ergo & de Juventutis institutione. Hac de re Quintilianus Institutionum lib. 1, cap. 3.» — P. 58. — Cf. I. COSTA-ROSSETTI S. I., *Philosophia Moralis...* [Oeniponte 1886²] th. 175-176.

(2) BULLARIUM ROMANUM *ed. Taurin.* V. 1860, pp. 50 b, 51 a. — DENZINGER-BANWART, *Enchiridion Symbolorum...* [Friburgi Br. 1913¹²] n. 701.

manera absoluta, sinó suposant la institució divina dels mateixos en tal forma determinada. Car — com ço sia així — *la més extesa i general opinió dels escolàstics ensenya que en l'ordre del Presbiterat, α. la entrega del càlzer amb el vi i de la patena junt amb la hostia és la materia essencial pròxima, essent, en canvi, remota els mateixos instruments; β. les paraules que acompanyen aquella acció són la forma essencial.* Doncs aquesta tesis es proposa sostenir el P. Pons en contra de la opinió «recentiorum quorundam Theologorum», de que la imposició sola de les mans és la materia essencial (1).

Natural la demostració comença pel susdit decret del Papa Eugeni IV. Del qual el P. Pons prova:

1. Que en ell està clarament definit que la entrega dels objectes i les paraules que la acompanyen són respectivament la materia i la forma essencials del Presbiterat;

2. Que alcança tanta autoritat que arriba a ésser temerari denegar-li l'assentiment.

— Per tal de fer veure lo primer demostra tres coses:

α. la una que aquell decret tracta de la materia i forma que constitueixen la essència del Sagrament de l'Ordre; β. la segona que en ell es declara que aquesta essència consisteix precisament en la entrega dels objectes i en les paraules pronunciades; i γ. darrerament que allí el Sant Pare no lloà sols una opinió probable, ans va parlar deliberadament i amb ferm juí.

— Pertocant a lo segón, ço és, a la autoritat del decret, diu que estreba en els fonaments que acostumen donar gran fermesa a una declaració:

α. la mateixa dignitat i importància de la cosa; β. la inquisició feta a esclarir-la; γ. el consentiment de molts sobre lo mateix, i δ. la seva aprovació solemne. — No podem seguir al savi teòleg en ses proves, ni tampoc en les valentes respostes que fa als arguments contraris.

Després d'aquesta vénen dues raons més, les quals exposa també el P. Pons amb delit. La primera és treta del *Catecisme del Concili Tridentí* (2), o bé Catecisme Romà, i la segona del *Pontifical Romà* (3). El quart argument procedeix del concepte de materia i forma (4). Referent a la primera, és a dir a la materia, argumenta, 1. considerant-la isoladament, i 2. relacionada amb la forma. Res-

(1) El CARD. G. M. VAN ROSSUM C. ss. R., *De essentia Sacramenti Ordinis disquisitio historica-theologica* [Friburgi Br. 1914] nn. 12-108, distingeix sis sentències; en les llargues enumeracions d'autors que cita l'Eminentíssim Porpurat no s'hi troba la dissertació de Pons. — El CARD. P. GASPARRI, *Tractatus canonicus de sacra ordinatione* II [Parisiis-Lugduni 1894] n. 1074 sg. les redueix a quatre. — Vegi's també S. MANY S. S., *Prælectiones de sacra ordinatione* [Parisiis 1905] n. 254 sg. — Aquests tres són els millors tractats d'avui dia en eixa materia.

(2) *Catechismus ex decreto Concilii Tridentini... Pii V... et Clementis XIII iussu editus* [ed. III, Taurini, 1883] p. 2, c. 7, nn. 10, 25.

(3) *Pontificale Romanum: De Ordinatione Presbyteri* [ed. de Ratisbona, 1891] p. 32.

(4) «Jam notio materiae essentialis cujuscumque Ordinis nulla mihi videtur certior, atque illustrior dari posse, quam si dicatur, eam esse, per quam simul cum forma eodem modo essentiali imprimatur character, & confertur potestas ejusdem Ordinis propria. Ex hujusmodi notione duplex nobis ostenditur via ad investigandum, quae-nam sit materia essentialis Presbyteratus, altera, quae considerat materiam secundum se ipsam, altera, quae eandem considerat cum respectu ad formam.» — pp. 45. 46.

pecte d'aquesta, mirada apart, nota que gairebé no hi ha cap dubte. Des de la pl. 49-72 s'explica llargament la quinta i darrera prova, la qual manifesta la contradicció tan de principis com dels autors entre ells mateixos, qui defensen la sentència adversa de la sola imposició de les mans. Per fi, en lo que resta del llibre fins a la pàg. 138, resolta *afirmativament* la qüestió preliminar de si en la *materia i forma essencials* dels sacraments la Iglesia hi pot fer qualque substitució o canvi ⁽¹⁾, el P. Pons, amb fort coratge, abundosa doctrina i fàcil ús de la Historia eclesiàstica, agafa una per una totes les dificultats contraries discutint-les i esmicolant-les amb llestesa i sagacitat notables.

Això no obstant, l'insigne teòleg no triomfà totalment, ni pogué detenir — com se proposava — la corrent contraria, que ja aleshores augmentava cada dia, *in dies*, fins tal punt que avui sembla haver ocupat quasi tot el camp de la Teologia sacramental: de manera que, segons el dir del *Card. Van Rossum* ⁽²⁾, «*vix ullus superest qui... sententiam [impositionis manuum] non sequatur*», vol dir que «apenes queda ningú qui no segueixi la sentència de la imposició de les mans».

d. *Dissertationes binae — I. de intima ac naturali humanarum actionum ante omnem legem honestate, atque inhonestate adversus Samuelem Pufendorf*

Després d'una breu introducció exposa el P. Pons — com ho reclamava l'ordre natural — la ensenyança de Pufendorf (1632-1694) en son llibre *De Iure Naturae et Gentium* ⁽³⁾, aon, en resum, escrigué que «no es veu com se pugui entendre la honestat o malícia [de les accions humanes] abans de una llei i fóra de la obligació imposada per un superior» ⁽⁴⁾. Mes entrant de ple a senyalar la falsia d'una màxima tant errada, diu el P. Pons (pàg. 7) que honestat és una qualitat moral de les accions que provenen d'un principi lliure i es conformen amb una norma o regla fundada en la naturalesa del qui les executa, i que li senyala l'ordre convenient i son fi propi. Doncs suposada la noció de bondat i malícia de les accions per la qual algunes són d'elles mateixes bones o dolentes, llevat i tot qualsevol precepte diví o humà, escomet el P. Pons a Pufendorf amb les següents raons:

1. Que al menys deu fer excepció per a aquell principi ètic que «s'ha d'obeir Déu sempre que mana», sens el qual resulta edificada damunt la sorra sa teoria;
2. A més si els actes humans foren per la seva naturalesa indiferents, lo

(1) «Ex quo ego pro asseranda hac singulari Ecclesiae potestate [=constituendi aut mutandi intra praescriptos limites materias et formas Sacramentorum] argumentum ultimo loco sic colligo. Non potest ea facultas Ecclesiae negari, sine qua, quomodo vera sint in Ecclesia cum graeca tum latina Sacramenta, difficillimum sit explicatu; atqui sine illa potestate id explicare est difficillimum, ne dicam, verbo sit venia, impossibile: non ergo potest ea potestas Ecclesiae denegari.» — p. 93. — Cf. VAN ROSSUM: n. 461 sg.

(2) CARD. VAN ROSSUM: n. 108.

(3) SAM. L. B. A PUFENDORF: *De Jure Naturae et gentium libri octo...* / *Recens. Gottfridus Mascovius.* / *Francofurti & Lipsiae, Ex Officina Knochiana / MDCCXLIV*, (2 vol.) I 2, 6.

(4) Cf. TH. MEYER, S. I.: *Institutiones Iuris Naturalis. P. I* [Friburgi Br. 1885] n. 147.

honest podria ésser deshonest, i al contrari; i per consegüent el perjuri, el lladronici, l'homei, la injusticia podrien esdevenir accions bones; i al revés males, la fidelitat, l'agraïment de les mercès, el ben obrar, si per ventura la llei ho sancionava;

3. Així també Déu podia no prohibir positivament el mal, ni manar positivament el bé, i llavors tan moral fóra l'amor de Déu puríssim com les més esgarrifoses blasfèmies;

4. Però encara hi ha un altre absurde: com Déu no estigui sotmès a cap llei, serà indiferent per a Ell al menys, el mentir, per exemple.

5. D'altra banda, seguint la doctrina del contrari no hi ha medi d'obligar a l'ordre i al deure aquells qui neguin la existencia de Déu o sa Providencia.

6. Encara més: és impossible conèixer la bondat o malícia de les accions humanes abans de rebre'n revelació divina promulgadora de la llei que reguli els nostres actes.

En les dèu darreres pàgines, per l'estil d'epíleg, s'apunta quant fàcil és i quant natural l'origen de la honestat i lletgesa de les accions humanes derivant-la — com ensenya la doctrina catòlica — de la mateixa naturalesa racional, amb ses relacions a Déu, a si i envers la societat. Acaba la dissertació amb les proves del consentiment universal i resolent algunes dificultats ja conegudes, sobre lo qual poden consultar-se els tractats de Dret Natural.

II. *De inhonestarum actionum merito, & imputabilitate ad poenam adversus Christianum Wolffium*

Per la bella claretat i bon ordre qui resalten en aquesta dissertació, bastaràn poques paraules a donar-ne suficient noticia d'ella. Proposat l'estat de la qüestió i explicada breument la doctrina de Wolff (1679-1754) amb els seus mateixos mots escollits del *Ius Gentium*, per a més precisar la comprèn en quatre proposicions, contra de les quals n'hi oposa altres quatre.

Llur correspondència és la següent: ⁽¹⁾

DOCTRINA DE WOLFF

«*Ut Wolffii doctrinam fusius a me... expositam in aliquam brevem summam... contrahamus, eam ad haec praecipua capita reducere licet:*

PRIMUM...: *malum culpae in se tale non esse, ut puniri debeat, ideoque nullum esse culpae debitum ad poenam saltem auctoritate humana infligendam.*

ALTERUM: *in puniendis delictis non attendendam per se gravitatem mali perpetrati, sed finem publicae ac privatae securitatis.*

TERTIUM: *jus quodcumque malefacta puniendi nihil aliud esse quam jus defensionis.*

QUARTUM...: *omnem vindictam esse illicitam.»*

PROPOSICIONS DE PONS

«*His quatuor Wolffianis placitis totidem contrarias propositiones, seu doctrinae capita oppono:*

PRIMUM: *malum culpae hujusmodi est, ut debitum quoddam ad poenam intime contineat, ac propterea ratione sui puniri debeat.*

ALTERUM: *in puniendis delictis tametsi spectari maxime debeat finis publicae et privatae securitatis, ratio nihilominus mali perpetrati habenda est.*

TERTIUM: *jus delicta puniendi diversum est a jure nudae defensionis.*

QUARTUM: *non omnis vindicta est illicita.»*

(1) Vègi's pp. 44-45.

Com se veu, els tirs no poden pas anar més dreturers. La exposició d'aquests quatre punts, que fereixen l'enemic en el viu mateix de son sistema, és lluminosa, concisa i plena de coratge; de tal manera que la doctrina ètica wolffiana en surt enterament desfeta. Aquestes lleugeres apuntacions deuen bastar per a tenir idea del contingut de la refutació ponsiana i de l'ordre que s'hi serva.

e. *Jus Canonicum... sive de ratione discendi et docendi Jus Canonicum*

Avançant en el present anàlisi per ordre cronològic, esdevé que caiguin al fi d'aquest senzill estudi les obres més assenyalades del P. Pons: el *Jus Canonicum* i *De antiquitatibus Iuris Canonici*. Al obrir el primer volum del *Jus Canonicum* ençopeguem una bella i afectuosa endreça a la Universitat de Cervera ⁽¹⁾, en la qual després de manifestar la continua memoria que l'antic *Lector* de Filosofia tot sovint ne feia del magnífic esplet de vida que vint anys enrera hi llevaren els estudis, majorment els de Jurisprudència; es deté a exaltar els singulars mereixements i més que tot la eximia ciència jurídica d'aquell Mestre eminent i Cancellier de la Academia Cerverina, *En Joseph Finestres* ⁽²⁾, entre els deixebles del qual més assenyalats esmenta amb dolça recordança sos companys i amics, els dos germans *En Ignaci* i *En Ramón Llätzer DE DOU* ⁽³⁾.

El P. Pons dedica l'últim paragraf de la introducció a fer notar que escauen bé al seu propòsit les glories, que ha celebrades de la Escola de Cervera tocants al Dret Civil pels estrets lligams que uneixen aquest amb la Jurisprudència Canònica. Termena la dedicataria pregant al Claustre i a la Universitat se dignen acceptar aquest obsequi com penyora de son record i agraïment.

Quatre parts comprèn el IC.

PRIMERA PART. — Tracta *De la noció genuina de Dret Canònic i dels mitjans externs de conèixer-lo* dividint-se en set capítols. Diguem-ne quelcom dels principals. En el c. I es desenrotlla la idea de Dret Canònic fent-lo distingir: 1. del

(1) Comença així:

Nobilissimae Hispaniarum
Cervariensis
Academiae
Juris Canonici Cultoribus

(2) «Magnum erat illis temporibus, & illustre praeter caeteros Josephi Finestresii nomen, qui ad eximiam Juris, aliarumque fere omnium scientiarum, & artium honestissimarum doctrinam, cujus multa etiam extant mandata litteris monumenta, incensum alios juvandi desiderium adjugebat. Quare fuit semper ejus domus stipata eorum studiis, qui viam a summis demonstratam viris in Jure sive percipiendo, sive tradendo tenere cupiebant; quos ille praeclara, & prompta ad omnes ipsorum nutus non solum voce, sed communicatis etiam libris suae, horum magis delectu, quam numero spectabilis Bibliothecae adjuvabat. Nec minor fuit in illo, ut edita ejus in lucem declarant opera, latini sermonis, & quantum illud ferebat rebus accomodatam, aequabile, & temperatum scribendi genus, oratorius cultus: quam etiam ad laudem multos praesertim ex Juris studiosis suo & exemplo, & cohortationibus excitavit... — Possem quidem multos commemorare, qui ex ejus disciplina maximis meritis, & virtutibus cumulati prodierunt». — (pp. 4-7).

(3) «Quorum tamen duos hic tantummodo, & propter uberem, quem coepit suae institutionis fructum, & propter illud velut haereditariae, quo a teneris mecum devincti fuerunt, necessitudinis vinculum, nominabo Ignatium, & Raymundum fratres germanos e familia honestissima *Dovia*; quos ille cum nondum excessissent ex ephebis, ob veterem cum eorum patre viro multiplicis eruditionis amicitiam domi peculiari studio erudiendos exceperat...» I segueixen en les pp. 8. 9 les lloances, principalment d'En Ramón Llätzer de Dou.

Dret Eclesiàstic, 2. del *Còs del Dret Canònic*, i 3. del *Dret Comú* ⁽¹⁾, i acaba per dir que aquell posseirà plenament la ciència canònica, qui no sols hagi resseguides i compreses totes les lleis del *Corpus Iuris Canonici*, sinó que a més tingui coneixença clara de les sentències en ell contingudes, donant-se compte de sa correspondència i mutua conexió. Havent considerat en el *c. II* els varis aspectes que presenta el Dret Canònic, i explicada en el *c. III* sa divisió en les tres partides, 1. *històrica*, 2. *hermenèutica* ⁽²⁾ i 3. *nomotètica*, que comprenen els tres oficis propis de la ciència canònica, 1. *d'historiar* les lleis eclesiàstiques, 2. *interpretar-les* i 3. *donar-ne* de noves; el *c. IV* discuteix estesament la dita italiana

*Il Legista senza capitolo vale poco;
ma il Canonista senza legge vale niente,*

aon, si bé regoneix l'aventatge i fins necessitat de la Jurisprudència civil per tal d'entendre la canònica; no obstant conclou d'aquesta manera: «De tot això clarament es dedueix ésser menys necessari i menys útil del que d'ordinari se pensa l'estudi del Dret Civil, per tal que un hom surti perfect Canonista, i fins afegeixo Decretalista.» ⁽³⁾

Esmerça l'autor els dos capítols següents a estudiar les relacions entre la ciència canònica i la *teològica* (*c. V*) i *històrico-elesiàstica* (*c. VI*). El *c. VII.* — darrer de la I. p. — és hermós i fort avinent. Versa sobre *la utilitat de l'art crítica per a la depuració de les fonts de la ciència Canònica*. Car essent cosa sabuda de quina horrorosa faisó els interpoladors amb llurs temeraris afegits malvastaren els codis originals i autèntics acreixent-se tant llastimós dany amb la indiscreció dels intèrpretes, amb la ignorància dels copistes i amb el descuit dels col·lectors; considera l'insigne Canonista el *laberint de dificultats*, en el qual es troba perdut, qui sent la noble pruitja de cercar les mateixes deus, d'on brollen els veritables orígens de les lleis eclesiàstiques. Per lo tant és menester una crítica sòlida i assenyada, no satisfent-se amb la que's trobi en qualque autor recomanable per la seva doctrina i autoritat, mes procurant que sia *resultat dels estudis i investigacions de molts qui esguarden un mateix fi* ⁽⁴⁾. I amb motiu d'això fa esment el P. Pons dels grans treballs crítics — *ab annis fere ducentis* — dels germans *Pere* i *Francesc Pithou* ⁽⁵⁾, de *Freiesleben* ⁽⁶⁾, de *Boehmer...* ⁽⁷⁾, començats en les

(1) Vegin-se ben definits aquests conceptes en les pp. 14. 15. Fóra allargar massa reproduir el text íntegre.

(2) Heusaquí com pensava l'insigne Canonista de la necessitat de la llengua grega per a la ciència dels Cànon (noti's que la mateixa paraula ja és d'origen grec *κανων ελληνιστικος, κανονικος νομος, κανων, κανονες, ιεροι κανονες συναγωγή κανονων*, etc.: cf. WERNZ: I, 49 (21), LAURIN: § 2); diu, doncs, el P. Pons: «Cum autem plurimi sint ex graeco idiomate in latinum Canones conversi, quorum sententia obscuris quandoque, & quae in opposita flecti possunt, verbis latine expressa dubium, atque ancipitem interpretis animum relinquit; utilem admodum, & aliquando etiam necessarium fuerit eos ad fidem graeci, quo primum editi fuerunt, idiomatis exigere, quod ab eo, qui in scientia Canonica cupit excellere, ignorari minime deberet.» *IC*, I pp. 35. 36.

(3) *IC*, I 59. 60. — Cf. P. VIDAL S. I., *Institutiones iuris civilis romani* [Prati, 1915] p. 3.

(4) *IC*, I 91. 92.

(5) París, 1686-1687; Leipzig, 1695, 1705; Turín, 1746: 2 vol. in fol.

(6) Praga, 1728; Colònya, 1735, 1746, 1757; Basilea, 1789. 2 vol. in 4.º

(7) Hale, 1747. 2 vol. in 4.º

XVII i XVIII centuries fins a formar-se el CORPUS IURIS CANONICI de *Emili Lluís Richter* ⁽¹⁾, la segona edició del qual, preparada per *Emili Friedberg* ⁽²⁾, eixí de les premses de *Bernat Tauchnitz* a Leipzig els anys 1879 i 1881. Per conclusió el P. Pons encarrega vivament al qui desitgi posar-se a l'estudi dels sagrats cànons, que dels treballs crítics d'altri se'n serveixi de tal manera que no perdi l'ansia d'aconseguir l'art de la crítica, puix del contrari té perill de greus esgairades, si no pot per ell mateix sospesar les raons que troba en els llibres. Principi pedagògic excels i d'aplicació — com se veu — amplíssima.

SEGONA PART. — En ella es parla *De l'estudi del Dret antic contingut principalment en el Decret de Gracià*. Comença's per un breu proemi sobre la *Concordia discordantium canonum* ⁽³⁾, i sobre la necessitat de conèixer-lo per esdevenir cabal canonista. Declarada després en el *c. I.* la naturalesa del Decret, passa a dir que si... parlàvem amb propietat, no hauríem de anomenar-lo *Col·lecció de Cànons*, sinó més aviat obra canònica en la qual se discuteixen varies controvèrsies segons l'esperit dels cànons, i aiximateix és desapropiat el nom de *Decret* amb el qual se'l cita ordinariament.

En els vuit següents capítols es determina la autoritat del Decret de Gracià, sostenint-hi la tesis, ja llavors generalment admesa, de que la col·lecció del Mestre Gracià no té *vim ac pondus legis* — com deia Benet XIV ⁽⁴⁾. Una altra observació de gran importància fa el P. Pons en aquest indret; ço és, què's deu sentir de la costum molt comú d'esmentar les sentències del Decret per la *distinció, causa, o qüestió*, aon se troben, sens dir la obra o l'autor original del qual foren recollides. «Fer-ho així — nota ben oportunament el Canonista barceloní — és igual que si un hom volgués que les monedes d'or, argent, coure o plom tinguessin el mateix valor pel sol fet d'ésser preses del mateix munt.» ⁽⁵⁾ La raó fonamental és que'l Dret de Gracià mai obtingué dels Papes la força de llei: per consegüent, quiscuna sentència en ell continguda té tota i sola la força que en la font original.

Sobre la autoritat dels cànons que's citen amb el nom dels Apòstols (c. III.) explica el P. Pons les dues opinions extremes motivades per les declaracions dels Papes Gelasi i Lleó IV, entremig de les quals se col·loca declarant, que si bé no poden alegar-se per a fer dret general; amb certa discreció, però, poden aduir-se com venerables monuments de l'antigor cristiana ⁽⁶⁾. Són també molt interessants les demés explicacions sobre la autoritat dels cànons que's troben en el Decret presos dels concilis *generals o ecumènics (c. IV.)*, dels *particulars (c. V.)*, dels *capitulars dels Reis Francs (c. VI.)*, de les *epístoles decretals dels Summos Pontífexs (c. VII.)*, de les *obres dels Sants Pares i Escriptors Eclesiàstics (c. VIII.)*

(1) Leipzig, 1839. 2 vol. in 4.º

(2) CORPUS IURIS CANONICI. *Editio Lipsiensis secunda post AEMILII LUDOVICI RICHTERI curas... instruxit* AE. FRIEDBERG. *Lipsiae MDCCCLXXIX i MDCCCLXXXI*. 2 vol. Cf. LAURIN: §§ 161-164.

(3) Així s'encapçala en molts Mss. i en el *CIC* ed. *Friedberg*, I, pp. 1-2. — No obstant végi's LAURIN, § 15.

(4) *De Synodo Dioecésana libri tredecim*, VII, 15, 6 (ed. Matrini³ M.DCC.LXXVIII: T. III, p. 325). — Cf. SUÁREZ, *De legibus*, IV, 5, 7, 8. — WERNZ: I, 235.

(5) *IC*, I 104. — Cf. RAZÓN Y FE, IX, 233.

(6) Cf. LAURENTIUS S. I., *Institutiones Iuris Ecclesiastici* [Friburgi Br. 1903] n. 18 sg.

i finalment *de les lleis civils* (c. IX). Amb aqueix motiu demés d'establir els principis ja coneguts per els manuals de Dret Canònic, fa a saber les fonts, o si voleu, els materials d'aon prengué son celebèrrim Decret. Tanquen aquesta segona part els cc. X. i XI., en els quals se tracta de les errades que s'hi trobaren i de la esmena que'n fou feta. Cal ací notar que, suposat que el P. Pons exalça amb grans llaors la obra de C. S. Berardi ⁽¹⁾ referent a la autenticitat i apocrifitat dels cànons del Mestre Gracià, va ben advertir, per ço, al llegidor que no la considerava pas neta de tot error ni lliure de perjudici.

TERCERA PART. — El seu objecte està prou indicat en el rètol general que diu: *De l'estudi del Dret recent comprès en les darreres Col·leccions Decretals i en altres llibres d'aquest istil*. Aon dedica els primers quatre capítols a investigar: 1. *la naturalesa i les propietats de les col·leccions dites*, 2. *llur autoritat*, 3. *l'origen de sa virtut obligativa*, i 4. *sa materia* (cc. I-IV.) No crec pas avinent estendre la seva exposició per poder-se veure en els tractats canònics. El c. V. *sobre l'estudi del Concili Tridentí* és verament de mestre, i més atenent el caràcter pedagògic del IC. Arriba agafar 41 pp., i en el començament ja es diu que «si hi ha cap llibre dels que deu regirar, qui aspira assolir la plena ciència dels Cànons, que demani en el llegidor forta diligència i atenció especial; és ho el de que's tracta, puix en aquest breu volum hi ha coses, els altíssims fins de les quals no's poden atènyer, sinó fóra mitjançant la comparació i un subtil raonament.» ⁽²⁾ Dels abundosos exemples que en confirmació d'allò podria dur, en tria alguns no més, escollits de la sessió XXIII. *De Reformatione*; deduint-ne que faria una feina meritíssima qui prengué la tasca d'arreglar amb cert ordre sistemàtic els decrets del mateix Concili referents a la disciplina eclesiàstica destriant dita materia en títols ⁽³⁾. En els tres següents capítols fa veure l'autor *la necessitat de l'estudi dels estatuts particulars o locals dels concilis*: 1. *nacionals*, 2. *provincials*, 3. *dels sínodes diocesans* (c. VI.); *de l'estudi dels Concilis i Decretals que's troben en les darreres Col·leccions d'ells* (c. VII.); i, per fi, *de l'estudi del Butllari, de les Regles de la Cancilleria [Apostòlica], de les Declaracions de la Sagrada Congregació [del Concili] i de les decissions de la Rota [Romana]* (c. VIII.) De tanta importància creia el P. Pons el coneixement d'aquestes fonts, que sens ell no entenia que ningú pogués dominar plenament la ciència canònica i la disciplina eclesiàstica. Clou la tercera part un capítol (IX.) espaiós *sobre la manera de distingir els cànons abrogats per una llei o costum contrària, dels que encara romanen en vigor* ⁽⁴⁾.

(1) C. S. BERARDI, *Gratiani Canones | genuini ab apocryphis discreti, | corrupti ad emendationum codicum fidem exacti, | difficiliore commoda interpretatione illustrati...* Taurini MDCCLII. 4 vol. in 4.º — Cf. WERNZ: I, 315. — LAURIN: § 45 s'apoià precisament en PONS IC, I, 226 sg. — Cal saber que esfullejant la *Introductio* de Laurin es topen sovint cites del IC.

(2) IC II, 68-109.

(3) Això va fer el mateix P. Pons en la obra *De vita et honestate clericorum* (cf. B. 12 i C. f).

(4) Cf. CODEX | IURIS CANONICI | PII X PONTIFICIS MAXIMI | iussu digestus | BENEDICTI PAPAE XV | auctoritate promulgatus | praefatione, fontium annotatione | et indice analytico-alphabetico | ab E^mo | PETRO CARD. GASPARRI | anotus [Romae MCMXVII (2)] pp. (XIX)-XXXVIII aon l'Emm. Porpurat dona una idea clara del procés històric de la legislació eclesiàstica fins arribar a la present *pio-benedictina*.

QUARTA PART. — Es tota pedagògica segons el subtítol de la obra *de ratione discendi et docendi ius canonicum*: la materia de la qual, o sia, *De l'ofici dels Antecessors o Mestres de Dret Canònic i del prudent règimen d'aquesta escola*, és compresa en sis capítols. De les curtes consideracions que precedeixen a llur desenrotllo, n'aprofitarem alguns conceptes dignes de notar-se. A propòsit del llibre de text escriu: «No puc cedir als qui creuen que la explicació es fa millor amb els escrits dictats pel professor, car sóc de parer que de cap manera convé dictar. — Lo qual prova amb aquest dilema. — Perquè una de dues: lo que's dicta o és lo mateix que duen els llibres impresos, essent aleshores en va aquell treball; o, al contrari, és tan bona i exquisida la doctrina i està tan ben trabada per la dependència i ordre de les qüestions que no hagi sortit encara cosa tan perfecta i ajustada a l'ús de les escoles; i llavors haurem de pregar aquell mestre qualsevol que sia que publiqui ses apuntacions per tal de que sens tanta pèrdua de treball ni de temps es pugui fruir un be tant excel·lent» (1).

Finida, doncs, aquesta introducció, el P. Pons en el *c. I.* cerca les qualitats del llibre que pugui servir als alumnes per a aprendre i als mestres per a explicar: inculca la dificultat de trobar un llibre de text bo, concloent, que un llibre consemblant deu ésser sobre tot: 1. *ordenat*, 2. *clar*, i 3. *complet*. Pertocant a l'ordre d'exposició, bo i tot preferint el de les Decretals, no'l té pas pel millor, havent-se de fer per ço canvi en alguns títols (2). Breu: segons el P. Pons la materia del llibre deuría ésser la del *Corpus Iuris Canonici*, de tal art que la obra fos com una mena de comentari d'ell; 2. la seva disposició hauría de resultar de la concordança del *Decret* i de les *Decretals*; 3. afegint-s'hi, a tall de corolari, que al principi de cadascun títol caldría anotar sa correspondència amb els del *Decret* i de les *Decretals* (3). Natural, un cop llegit aquest bellíssim capítol s'acut al pensament la obra avui clàssica *Ius Decretalium*, en la qual el *Rdm. P. Francesc X. Wernz S. I.* alcançà que brillessin esplèndidament i maravellosa les qualitats senyalades per l'il·lustre Canonista barceloní.

Però passem avant. Amb motiu de tractar *de la utilitat i ús de les nocions en l'estudi de la ciencia canònica (c. II.)* dóna un consell molt estimable. L'expert Professor no refusa absolutament l'ús dels compendis, mes sí observa que naturalment és més aprofitós al cap-de-vall dels estudis que al principi. La raó és fàcil de trobar. Vegem ara què sentia Pons *sobre la manera d'explicar el llibre o llibres escollits a usar-se en les escoles de Dret Canònic (c. III.)* Si's tracta sola-

(1) IC II, 186: «Neque enim illorum assentiri possum opinioni, qui putant ex scriptis, quae a Magistro dictante alumni excipiunt, melius, atque utilius fieri istam explicationem, cum neque omnino dictandum arbitrer. Nam quae dictantur vel hujusmodi sunt, qualia passim in libris typis excussis reperiuntur, & tunc inutilis dicendus esset dictandi, & scribendi labor; vel contra, quod a summo aliquo virò in hac tanta litterarum luce haud immerito spectari possit, ita selecta, ac singularia, eoque invicem nexu, ac disciplinae ordine contexta, ut nihil adhuc adeo perfectum, & ad scholarum usum accomodatum prodierit; tuncque rogandus erit ille, quicumque sit, ut suas lucubrationes publici juris faciat, quo, sine tanta ejus, qui scribendo insumitur laboris, & temporis jactura cum sui, tum aliorum alumni hoc eximio bono frui possint.»

(2) Això va tenir present el P. Pons en *De antiquitatibus iuris canonici*; cf. p. 118, nota 1.

(3) IC II, 198.

ment de donar nocions generals, cuidi's d'anar: 1. amb *ordre* i 2. amb *parsimonia*, fixant en la intel·ligència dels deixebles els capdals principis canònics, i a aquest fi el Mestre: 1. mostri la conexió entre ells mateixos, i 2. estigui's d'erudites disquisicions. Al revés, emperò, cal procedir tractant-se de donar un ample coneixement de *tot* el Dret Canònic. La escola comenci's per la lectura textual, en el *Corpus*, del títol o be títols del Decret o de les Decretals, objecte de la explicació, fent-la en veu alta un dels deixebles; a dita lliçó acompanyarà un breu comentari del Professor. Enllestit això, es passarà al llibre de text, en la declaració del qual farà tot l'esforç a esclarir les obscuritats, desplegar els principis, mostrar les deduccions, reforçar les proves, treure del mig les dificultats que hi facin nosa. Tampoc s'han de passar pel damunt, sens fer-ne cabal, les observacions històriques i crítiques ni les circumstàncies de lloc, temps i persones que diguin bé amb el títol o canó que s'explica. Finalment, la explicació sia perfectament ajustada al text, de tal manera que *en ell hi quedin marcades les petjades* d'ella, per ço que llegint-lo retorni a la memòria lo que's va dir o apuntar a la escola.

Continúen en el c. IV. les encertades observacions del P. Pons per a la sòlida i plena formació del jovent. Distingeix quatre menes d'exercicis escolars pels deixebles: 1. la lliçó ordinària, 2. les disputes, 3. fer la explicació per comptes del Mestre, i 4. les dissertacions particulars. — Diguem-ne quelcom de cada una. 1. En el dir la lliçó ordinària no tractant-se d'escoles de lletres, sinó de facultats majors, rebutja enèrgicament el P. Pons el memorisme. Més encara: si bé d'ordinari la lliçó es diu en llatí, nota que aprofitaria fer-ho algunes vegades en llengua vulgar. 2. En segón terme vénen les disputes en les quals, a la faiso de les filosòfiques i teològiques, en forma silogística el *defensor* explica una tesis i la sosté després rebatent les embestides de l'*actor*. 3. El terç exercici, que consisteix en què el deixeble faci de *Lector* en una escola senyalada, és, segons el pensar del P. Pons, molt bo per a assolir complet domini sobre els punts més delicats en qualsevulla ciència. El Mestre, que presideixi la explicació, farà — si cal i ho creu avinent — les esmenes necessàries, o be afegirà lo que falli a la bona comprensió. 4. Darrerament senyala el cèlebre Canonista una altra mena d'exercicis escolars — *quod... utilitate aliis praestat* ⁽¹⁾ — és dir l'estudi de qüestions o punts difícils fet en forma de discurs amb variada erudició disposant de fonts abundoses i selecta bibliografia referent al tema escollit. A ço hi afegeix el P. Pons aquesta particularitat, que aquelles dissertacions, que ho mereixien, després de acuradament llimades pel Professor, deurien ésser llegides per sos autors en solemniais acadèmies i actes públics, i fins estampar-se ara isoladament, ara juntes en un o varis volums, signades però amb el nom de llur propi autor. Tot lo qual rauria en alabança i mèrit de la escola i del Professor, i fóra nobilíssim esperonament per a tothom ⁽²⁾.

(1) IC II, 229.

(2) IC II, 230: «Quaecumque autem ex illis [dissertationibus] iudicio Magistri essent meliores, possent in

El *c. V.*, bo i essent un dels més subjectius, per la utilitat extrínseca que pot pervenir-ne, demana un resum, ja que no'ns lleu per a més. Discuteix *el número d'anys que cal esmerçar en l'estudi del Dret Canònic i del de Professors*. — 1. Lo primer compta històricament la durada de *un a cinc* anys que, segons els diferents parers, bastaven a l'ensenyament del Dret Canònic: ell, emperò, al fi n'exigeix *quatre*. — 2. En quant al nombre de Professors en creia necessaris, al menys, *quatre* també, de manera que servessin torn començant cada u pel primer any amb les nocions i seguint els tres restants amb els mateixos alumnes; de lo qual se'n treuen dos profits: l'un que els deixebles s'estimen més el mestre; el segon que ell s'interessa més per aquells i en pren més cura. Ademés, el P. Pons pensava que cada Professor devia tenir *quatre hores (?) de classe diaries*, o, al menys *tres*, dues al matí i una a la tarde; o be una i mitja dematí i tarde. — 3. El curs deuría perdurar des de 4 d'octubre fins a 7 de setembre. — 4. Segons el repartiment de la ensenyança canònica proposat pel P. Pons, el còs professoral canonista constaria de *sis* o al menys *cinc* Lectors de Cànon, a fi de que en acabant el curs canònic sencer dels quatre anys, talment com s'és dit, quiscún d'ells per tanda, estigués *dos* o *un* anys respectivament lliure de classe (però bé percebent l'honorari degut) amb sola la obligació de suplir a qualsevol de sos col·legues canonistes en cas de caure malalt i d'assistir als actes públics de la mateixa facultat. Ademés, en aquest temps de vacança el Professor prepararia ses apuntacions o algú tractat o escrit canònic, i també corretgiria els treballs de sos deixebles abans d'imprimir-se. No tant interessant és la materia del *c. VI*, i últim, *sobre el promoure la escola de Dret Canònic en els Seminaris bisbals*. Ve a dir com se podria arreglar el plan traçat en el capítol precedent a la formació integral eclesiàstica donada en els Seminaris Tridentins, modificant-lo segons les circumstancies del temps que se l'hi dedica, del nombre d'alumnes que hi hagi, de l'ordre que's prengui, etz.

Per acabament, el *Ius Canonicum* del Canonista barceloní és un preciós manual introductori, que avui dia anomenariem de *metodologia canònica*, la elegancia del qual en la manera de dir, claretat i competencia en la exposició, assenyada i atreient espontaneitat fan la lectura d'aquests dos petits volums no sols aprofitosa, més també delectable tan als qui ensenyen com als qui estudien el Dret Canònic.

f. *De vita, et honestate — Clericorum... ex universo Juris Corpore, et Concilio — Tridentino selecti — Canones*

Ja s'ha dit més amunt (*C. e.*, 3.ª p. *c. V.*) la conseqüencia que de l'estudi del Conc. Tridentí en deduía el P. Pons, ço és, «que faría una feina meritíssima

publico litteratorum hominum conventu a suis Auctoribus recitari, aut etiam, si quae hujus praecipui honoris dignae viderentur, ab eodem emendatae, & perpolitae servato unicuique sui auctoris nomine in unum, aut plura etiam volumina collectae typis evulgari. Id quod in maximum, & scholae, & Professoris decus redundaret.» — Cf. p. 238.

qui prengué la tasca d'arreglar amb cert ordre sistemàtic els decrets del mateix Concili referents a la disciplina eclesiàstica destriant dita matèria en títols». Puix això feu el zelós Canonista l'any 1800 composant la obra *De vita, et honestate Clericorum*. De son fi, caràcter i mètode en dóna compte el mateix autor en el *prooemium*. «Havent els santíssims Concilis de Trento (1545-1563) i de Vienne (1311. 1312) imposada amb gravíssimes penes la observança dels canons pertocants a la vida i lloables costums dels clergues, que havien sigut promulgats en diversos temps; creguí fer una obra agradable a tot l'Ordre eclesiàstic i principalment an els bisbes, si recollia i ordenava per títols els canons, qui o bé van escampats per diferents volums del Dret Canònic, o están confosos amb altres semblants. Perquè ara perduts en la amplaria propia del Dret Canònic ni poden ésser compresos i retinguts a la memoria ni pot exigir-se llur compliment». Semblant tasca bé podria anomenar-se un ensaig de *codificació*.

Després d'això exposa el P. Pons les normes, que ha seguides, de depuració crítica i d'interpretació textual. Li és ben escaient a aqueixa obra el dictat que li donà son autor de *lectissimorum Canonum breviarium*, segons els quals — diu adreçant-se al llegidor — si eres de grau inferior te arreglaràs; emperò si estiguessis en sublimitat de jurisdicció no sols t'hi acomodaràs tu mateix, mes procurant amb diligència que s'hi ajustin els altres, et demostraràs digne de la santetat d'aquell, la persona del qual representes i digne també de que la Iglesia veient complert son desitj, es gloriï d'aital ministre.

De vita et honestate Clericorum comprèn XXXIII títols, format quiscún d'ells per diferent nombre de canons. Sota de molts segueix una *nota* o una *observació* i algú cop amb dues, p. ex., tit. XIV: *De ordinationibus absque titulo interdictis* cn. 1 (p. 45). Les *notes*, com diu l'autor en el proemi (p. 7) son més aviat de crítica textual. Veieu-ne una mostra: «Cn. 3. Nulli Sacerdotum liceat canones ignorare... — NOTA. In originali epistola ante vocem illam canones, legitur haec alia suos: *suos canones*, forte ut indicaret de illis canonibus id praecipue intelligendum, qui ad Sacerdotum statum, & officium spectant, id quot maxime favet meo consilio illos in unum colligendi, ut facilius eorum notitia possit acquiri.» (p. 27). — Les *observacions* tenen aire de comentari, segons diferents matèries: per tal, unes són històriques, p. ex. en el tit. XIII, cn. 17, aon se retreu la historia de *Potamius* metropolità de Braga, qui en el Conc. Tolèdà X. fou depositat per un defalliment d'impuresa⁽¹⁾, altres són indumentàries (p. 90, 94) litúrgiques (p. 81 sgg.), filològiques (p. 88), però majorment disciplinars i canòniques, v. gr. sobre la acumulació de beneficis eclesiàstics (p. 50, 54) etz.

I amb això n'hi ha prou.

(1) FLÓREZ, *España Sagrada* VI [Madrid 1751] tr. 6, c. 12. 3. — Cf. V. DE LA FUENTE, *Historia eclesiástica de España* II [Madrid 1873²] § 106. — El P. Pons (p. 43) porta un fragment de vint exàmetres del seu poema *Episcopus* que recompta aquella historia.

g. *De Antiquitatibus Juris Canonici secundum titulos Decretalium*

En la mateixa capçalera de la obra ja ressalta el seu fi que és investigar els orígens històrics del Dret Canònic, constituint això, com va advertir l'insigne P. Wernz, la gloria més estimada que darrera seu mèritament deixà son autor. I per tal és major dol que l'egregi Canonista no pogués trametre finit a les edats venidores aquest monument de sa erudició i venerable magisteri. Puix cal saber que en aquest volum sols se comenten els cinc llibres de les Decretals de Gregori IX — *secundum titulos Decretalium* — com senyala la portada. Però per la endreça a l'Emm. Card. Loccatelli, bisbe de Spoleto, es veu clara la intenció del P. Pons de publicar *dintre poc* quatre volums més sobre el mateix argument i formant serie, sens dubte. Heusaquí ses paraules: ⁽¹⁾

«Quamquam vero istud [=opus de Antiquitatibus Iuris Canonici] in quinque quod sunt illi Decretalium, libros tributum sit, unicum tamen, qui primus est ordine, velut incertae aleae experiundae causa, interim edere constitui. Quem si a Viris scientiae Canonicae peritis, aliisque ejusdem cultoribus probatum, atque expetitur iri cognoverim, *quatuor alii ex intervallo consequentur*. Accipe igitur Eme. ac Rme. Princeps, Vosque Illmi. Viri hoc quaecumque, in perpetuam obsequentissimi animi testificationem, accipite *longioris operis libamentum*, quod uti vestris auspiciis inchoatum, et ad eum, QUEM NUNC TENET, gradum perductum est, ita vestro praesidio, et favore plenam BREVI suae perfectionis absolutionem habiturum confido.» ⁽²⁾

Del mètode seguit en el I volum que'ns resta, en dóna compte l'autor en la prefació, aon manifesta que's proposà fer un comentari sobre les antiguitats de les Decretals, o sia, sobre la antiga disciplina de la Iglesia, així com *Heineccius* ⁽³⁾ ho féu quant al Dret Civil (=Romà), per tal de suplir la falta que's trobava en els comentaristes de les Decretals, qui atenen sols a la disciplina present, no cuidaren d'estudiar la antiga.

Doncs venint ja a l'examen de la obra, sols fullejant-la desseguida es veu, que és diferent l'ordre dels títols que en les Decretals gregorianes. Aital mudança esdevé invirtint-los dins del mateix llibre i canviant-los a un altre; i així

(1) *AIC* p. 4.

(2) Per ço caldria escorcollar aquells arxius per veure de trobar-ne el *mss.*, que sens dubte deixà el P. Pons, i que deuen perseverar abscondits, si no estan esgarriats o s'han fet malver.

(3) *Johann Gottlieb HEINECCIUS* (* Eisenberg 11 setembre. 1681—† 31 ag. 1741), entre altres obres jurídiques de bona anomenada escrigué varies d'història del Dret, per exemple, «*Antiquitates germanicae iurisprudentiam patriam illustrantes*», 3 vol. Kopenhaguen-Leipzig, 1772-1773; «*iurisprudentia romana et attica*», 3 vol. Leiden 1738-41; «*Antiquitatum Romanarum Iurisprudentiam illustrantium Syntagma, secundum Ordinem Iustiniani digestum*», moltes vegades editada: a aquesta darrera es refereix sens dubte el P. Pons. — Per a assolir una noticia prou complerta de *Heineccius* vegi's *The Penny Encyclopaedia* [London 1838], XII, 101; *Biographie Universelle* (Michaud), XIX, 50 a, b, 60 a; *Meyer's Konversations Lexikon* [Leipzig u. Wien 1908], IX, 89.

veiem traslladats al ll. II.^{on} *deu* tít. del Ier, i dos del ll. III.^s al ll. IV.^t (1). Però això, fóra de no ésser cap novetat en l'història de l'ensenyament canònic, ja de molt temps ençà, ho feren autors cèlebres, i entre els moderns el Rdm. P. F. X. Wernz. També es nota que en vinticinco títols falta el comentari. En la exposició manifesta el P. Pons el ple domini que del Dret Canònic i de les Ciències auxiliars, majorment de la Història Eclesiàstica, havia adquirit durant la perllongada ensenyança d'ell. Per tal raó des d'un segle ençà — centuria per altra banda de tantes i tan acurades investigacions crítiques i històriques — es llegeix encara el llibre *De antiquitatibus iuris canonici* amb gust i no menys profit. De son mèrit en donen prou notable testimoni les freqüents alegacions que's troben en les obres de canonistes tan generalment acceptats com són Wernz i Ferreres (2). En quant a la declaració històrica de cada títol, hi ha naturalment varietat, car essent uns breus, com el *De sententiis* [P. II. 35 — D. II. 27], *De Rescriptis* [P.-D. I. 3], *De purgatione canonica* [P. V. 22-D. V. 34]...; en canvi altres porten una ampla i sòlida explanació, els quals amb afegir-los-hi solament l'aparat *bibliogràfic*, que avui sol acompanyar obres d'aquesta mena, bé mereixerien presentar-se en els llibres moderns de millor alçada, de manera que si be fóra molt digne i útil una reedició de les obres completes, fins *inèdites*, del Canonista barceloní, però majorment ho seria la del *Ius Canonicum*, la *De vita et honestate Clericorum* i més encara la *De antiquitatibus iuris canonici*. Per a mostra basta fer esment dels *De auctoritate et usu Pallii* [P. I. 10-D. I. 8], *De vita et honestate Clericorum* [P.-D. III. 1], *De immunitate Ecclesiarum, Coemeterii, et eorum ad eas pertinentium* [P.-III. 22 — D. III. 49], *De haereticis* [P. V. 3 — D. V. 7] i altres més.

(1) Sinòpsis de la correspondència dels títols en PONS (P) i en les DECRETALS (D). No s'hi posen els que tenen igual nombre: van al peu les correccions senyalades amb *.

P	D	P	D	P	D	P	D	P	D	P	D	P	D	P	D	P	D
Llibre I		Llibre II		18	10	36	28	16	25	33	16	13	16	14	24		III 23
5	6	2	I 32	19	8	37	29	17	24	34	35	14	8	15	25		47
6	5	3	I 31	20	9	38	30	18	26	35	31	15	9	16	29		IV 20
8	9	4	I 29	21	14	39	I 41	19*	27	36	37	16	10	17	30		V 10
9	13	5	2	22	17	Llibre III		20	39	37	36	BIS {16 III 32 17 III 33	18	27		11	
10	8	6	I 42	23	15	4	5	20	48	38	34		19	28		13	
11	33	7	16	24	19	5	38	21	40	39	46	20	21	20	31		14
12	10	8	I 38	25	20	6	7	22	49	40	50	Llibre V		21	35		15
13	11*	9	I 39	26	21	7	8	23	41	Llibre IV		3	7	22	34		18
14	12	10	[I] 37*	27	22	8	12	24	44	4	5	4	8	23	38		20
16	16.9	11	3	28	23	9	4	25	42	5	4	5	9	24	39		21
23	24	12	11	29	24	10	6	26	43	6	7	7	3				22
24	23	13	4	30	25	11	19	27	45*	7	14	8	4				23
29	30	14	13	31	26	12*	13	28	29	8	13	9	5				26
30	43*	15	5	32	I 40	13	9	29	28	9	12	10	12				32
31	36	16	6	33	I 35	14	10	31	14	10	11	11	16				33
32	34	17	7	34	18	15	11	32	20	11	15	12	17				36
* Diu IX : XXXIV		* Diu (I) XXXVIII		35	27	* Diu XI		* Diu XVIII : XLIV		12	6	13	19				37

(2) WERNZ: *Ius Decretalium*; p. ex. I³ 183, II 1² 173, III 1² 6, 209, etz. — J. B. FERRERES S. I., *Razón y Fe*, IX 233; *La Curia Romana...* [Madrid 1911²] 671, 675, 680; *Los oratorios y el altar portátil...* [Madrid 1916²] 75; *Compendium Theologiae Moralis ad normam novissimi Codicis Canonici* [Barcelona 1917; ed. 8, 1.ª post Codicem] sovint.

A millor capir el mèrit de la present obra, cal analitzar algún títol: i amb això n'hi haurà prou. Sigui aquest del *ll. I. tít. XI.*, corresponent al *tít. XXXIII.* de les Decretals: la rúbrica fa DE MAIORITATE ET OBEDIENTIA.

«Amb el nom de *majoritat* o *majoria* — diu el Dr. O'Callaghan ⁽¹⁾ — és significada en la Iglesia la excel·lència o distinció que una persona té damunt d'una altra, per la qual li és degut respecte o obediència». La *majoria* pervé d'una d'aquestes cinc causes: 1. Prerrogativa d'ordre, 2. de consagració, 3. d'antiguitat, 4. excel·lència de l'ordenant i 5. potestat de jurisdicció. Com bé noten els autors, sols la darrera motiva la veritable superioritat, perquè les demés no la donen sinó impropïament ⁽²⁾. — El títol es divideix en dues parts.

I. DE LA MAJORIA. *α. Preeminencia del Papa sobre els demés bisbes.* — Si tots els bisbes, ni exceptat tan sols el Sobirà Pontífex, són iguals en quant al caràcter de l'ordre, de lo qual s'han d'entendre les paraules de S. Jeroni: ⁽³⁾ «Ubicumque fuerit episcopus, siue Romae, siue Eugubio, siue Constantinopolim, siue Regio, siue Alexandria, siue Thanis, eiusdem est meriti, eiusdem et sacerdotii»; no obstant no hi ha dubte de què per altres prerrogatives i senyaladament per la jurisdicció, els uns són superiors als altres, fins arribar a la més enlairada altesa de l'episcopat, pertocant-li al Papa el Primat damunt tota la Iglesia per ordenació divina, al revés dels altres bisbes a qui llur preeminencia els pervé de dret humà. Per ço el Papa Nicolau II ⁽⁴⁾ digué: «Unde non dubium est, quia, quisquis cuilibet ecclesiae ius suum detrahit, iniustitiam facit. Qui autem Romae Ecclesiae priuilegium ab ipso summo omnium ecclesiarum capite traditum auferre conatur, hic proculdubio in heresim labitur; et cum ille notetur iniustus, hic est dicendus hereticus». Aquesta preeminencia del Papa sobre les demés iglesies neix immediatament del Primat d'honor i jurisdicció que li pertany per dret diví: tenint, pel contrari, segons dret humà les atribucions de Patriarca d'Occident, Primat d'Italia, Metropolità de la Província Romana i Bisbe de la Sèu de Roma.

β. Els Patriarques. — En temps del Concili Nicè (any 325), llevat del Patriarca d'Occident — qu'és el Papa, — n'hi havia altres dos, ço és a dir, els d'Alexandria i Antioquia, lo qual consta en el cn. 7 del Concili ⁽⁵⁾, aon se determinen els límits del patriarcat alexandrí: els de l'antioquí havem de deduir-los d'una carta de S. Jeroni a Pamaqui. A aquests s'afegí més tard el Patriarca de Constantinopla, que tingué son origen en el Conc. Constantinopolità (any 381) i va aconseguir la seva perfecció i fermesa en el Calcedonenc (any 451), emperò

(1) R. O'CALLAGHAN, *Derecho Canónico según el orden de las Decretales de Gregorio IX.* [Tortosa 1899], II. I, t. 33.

(2) PHIL. DE ANGELIS, *Praelectiones Iuris Canonici* [Romae, 1877], I, 2, II. I, t. 33. — Cf. *Codex Iuris Canonici*: en. 106.

(3) [Decret de Gracià, ed. Friedberg] *dist.* 93, c. 24 *Legimus in Ysaia.*

(4) *C. Omnes siue patriarchae* 1 *dist.* 22 I.

(5) Hi ho porta el *C. Mos antiquus* 6. *dist.* 65.

el Papa S. Lleó el Gran negà la aprovació d'aquell decret, no otorgant-la ses successors fins que Ignocenci III per mor de la pau en el Conc. Lateranenc IV (any 1216), renovant (com digué) els antics privilegis de les Sèus patriarcales, establí que després de l'Església Romana ocupés el *primer* lloc la de Constantinopla, el *segón* la d'Alexandria, el *terç* la d'Antioquia i el *quart* la de Jerusalem (1).

γ. *Els Exarques.* — L'ordre natural porta a dir quelcom dels Exarques o Patriarques menors — que corresponen als antics Primats d'Occident — dels quals no se'n fa cap menció en el cn. 6 del Conc. Nicè; anomenant-se, en canvi, en el de Constantinopla tres: 1. l'*Exarcats d'Asia*, la Sèu del qual era *Efesi*, 2. l'*Exarcats de Tracia* que la tenia a *Heraclea*, i 3. l'*Exarcats de Capadocia del Pont* a *Cesarea*. Aquests exarcats de ἀκέφαλοι ο ἀυτοκέφαλοι que eren al principi, o sia, lliures de la jurisdicció patriarcal, passaren a ésser sotmesos a la obediència del Patriarca de Constantinopla (2).

δ. *Primats de Cartago i Constantina.* — Per l'esplet de vida que a l'Àfrica llevà la religió cristiana, i perquè aquella Església fou instituida pels qui S. Pere o els seus successors havien ordenats de prevere (3), la autoritat del bisbe de *Cartago* era molt respectada, i d'aquí és que va anar adquirint una jurisdicció molt ampla, semblant a la dels patriarques majors. No obstant, mai obtingué el títol ni de Patriarca ni de Exarca, mes el de *Primat*. Al revés del bisbe de *Constantina* (Illa de Xipre) qui va rebre el nom de *Primat* — anc que d'ordre inferior — d'una manera ben diferenta. Era abans una de les provincies subjectes al Patriarca antioquí; però havent estat dominada la Església d'Antioquia per la força arriana i havent passat després un enutjós cisme de quaranta vuit anys, en el qual temps la iglesia de Constantina va abstenir-se de comunicar amb cap dels dos partits; després de transcòrrer el temps de prescripció, denegà la obediència al Patriarca d'Antioquia, essent confirmada sa llibertat en certa manera pel Conc. Efesià (any 431).

ε. *Vicaris Apostòlics.* — Molt distinta de la dels anteriors era la autoritat que sobre els Metropolitans i Bisbes exercien els qui per rebre del Summo Pontífex una potestat vicaria, s'anomenaren *Vicaris Apostòlics*. El més conegut de la antiguitat era el de Tessalònica, l'origen del qual és menester cercar-lo allà pels temps dels Papes Damas i Sirici (4).

Resumim: la jurisdicció i, per tant, la superioritat o preeminència dels Patriarques s'extenia als Metropolitans, la d'aquests als Bisbes de llur provincia, els quals exercien sa potestat bisbal en la *Parroquia* o *Diòcesis* (com se'n va dir

(1) Per a aquesta qüestió vegin-se les fonts en MANSI *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio* [ed. anastàtica] III 559-560, XXII 989-992.—Cf. HEFELE-LECLERCQ, *Histoire des Conciles* II² [Paris 1908] §§ 101 sgg.; 186 sgg.; V² [Paris 1913] § 647; F. SANTI-LEITNER, *Praelectiones Iuris Canonici...* [Ratisbonae 1898³] I 31, 5, 6.—Dóna resumida aquesta qüestió J. MUNCUNILL S. I., *Tractatus de Christi Ecclesia* [Barcinone 1914], 385 sgg.

(2) Cf. WERNZ, II 2, 712 sg.

(3) «Unde [e Romana Ecclesia] euangelium ad ipsam Africam uenit.» — Ep. XLIII 7 [ML 33 163; CSEL 34² 90, ed. Goldbacher].

(4) PH. JAFFÉ, *Regesta Pontificum Romanorum* I [Lipsiae 1883] 238, 257, 259, 261.

després) que'ls hi havia estat encarregada. — Vetaquí l'ordre d'idees que desplega el P. Pons pertocant a la *majoria*, que és la primera part del títol. Vegem breument lo que diu de la segona.

II. DE LA OBEDIENCIA. — α . En primer lloc, està fòra de dubte la obediencia deguda al Papa, Successor de S. Pere, Vicari de Jesu Crist a la terra i Cap visible de la Iglesia Catòlica. Per tal S. Gregori escrigué ⁽¹⁾ a Joàn, bisbe de Siracusa: «De constantinopolitana ecclesia quod dicunt, quis eam dubitet sedi Apostolicae esse subiectam?» Mes aquesta obediencia — que bé es podria apel·lar *catòlica* — se l'hi deu al Papa com Primat de jurisdicció sobre tota la Iglesia. I conformement amb això tot quant prescriu o sanciona com Patriarca d'Occident, Primat d'Italia, Metropolità de sa provincia eclesiàstica i Bisbe de Roma, exerceix sa jurisdicció especial solament amb els qui per aitals títols li són sotsmesos. Segons lo qual, havent-hi haguts dubtes — fòra de la provincia romana, ja s'entén, — sobre la obligació de les resolucions aprovades en el Concili dels bisbes de la Prov. Romana acoblats en 1725 per Benet XIII en la Basílica Lateranença; les Sagrades Congregacions ⁽²⁾ tots temps respongueren *negative*.

β . La obediencia que els metropolitans deuen als Patriarques i a aquells els bisbes de llur provincia, serà més manifesta — segueix Pons — declarant les atribucions dels *Patriarques*. 1. Els quals, primer de tot, ordenaven per ells mateixos o per mitjanceria dels metropolitans els bisbes de sa jurisdicció. 2. D'aital fonament procedia el dret d'ésser els seus jutges i, trobant-los en defalliments, el d'amonestar i corregir-los. 3. També presidien el Sínode Diocesà convocat pels bisbes. 4. Assistien o personalment o per sos llegats al Concili ecumènic prenent lloc de preferencia en ell davant dels bisbes. 5. Finalment els Patriarques podien erigir i governar els monastirs de la propia diòcesis i els dels altres bisbats de son domini. Consemblants poders tenia el *Primat de Cartago* i especialment el de consagrar bisbes segons demanaven les necessitats de cada iglesia. Sobre lo qual hi ha el testimoni d'un bisbe en el Concili Cartaginès: «Fuit semper licentia huic Sedi unde vellet, et cuius nomine fuisset conventus, pro desiderio cuiusque Ecclesiae Episcopum ordinare.»

Mes ¿quines foren les causes de la preeminencia de certes iglesies respecte de les altres? Creu el P. Pons que això pogué pervenir: 1. d'haver estat fundades per un dels Apòstols o per sos deixebles; 2. o d'haver sigut origen i centre de la predicació evangèlica per varis indrets d'aquelles encontrades; 3. o per la mateixa importancia política de la ciutat en que fou establerta cada iglesia. Emperò és menester entendre aquesta importancia dels temps de la fundació, que perxò el Papa Ignocenci I respongué a una carta amb la decretal de Nicolau I ⁽³⁾: «quod sciscitaris, inquires utrum diuisis imperiali iudicio prouinciis, ut duae metro-

(1) C. *De Constantinopolitana*, 4, dist. 22.

(2) BENET XIV, *De Synodo Dioeclesana*, II 2, 6.

(3) C. *Lege* 1, dist. 10.

poles fiant, si duo metropolitani debeant nominari: non uisum est nobis ad nobilitatem necessitatum mundanarum Dei ecclesiam commutari, honoresque aut diuisiones perpeti, quas pro suis faciendis causis duxerit imperator».

I per ço mateix convé advertir quant diferent va ser l'origen de la excel·lència i dignitat patriarcal que alcançà la iglesia de Constantinopla. Perquè succeí que havent-se mudat la cort imperial a Bizanci els bisbes de Orient anaven a l'Emperador amb queixes i súpriques, les quals ell trametia al bisbe de la ciutat i a un concili permanent tots els afers i causes que s'oferien. Amb això aquella Iglesia adquirí tanta autoritat que el Conc. Constantinopolità li concedí els honors de Patriarcat, i el Calcedonenc — com s'ha dit — reconegué sa jurisdicció sobre les demés.

γ. Vejam ara l'origen dels tres Exarcats d'Orient. El començ del d'*Efesi* és gloriosíssim per raó de juntar ensems les tres causes damunt dites. Car *primerament* tingué per fundadors els apòstols S. Pau i S. Joàn, succeint S. Timoteu, deixeble de S. Pau. En *segón* lloc, d'Efesi s'espargí la predicació de l'Evangelí per les províncies de l'Asia. I *per fi* tothom sab la preeminència política que aquella ciutat tenia sobre les demés. Semblants títols de noblesa poden presentar també les altres iglesies de *Cesarea* i *Heraclea*, segons palesament ho publica sa gloriosa historia. El mateix cal dir del *Primat de Cartago*.

δ. Així com els Metropolitans obeïen als Patriarques i Primats, talment a ells els Bisbes de sa província eclesiàstica. Pertocant a lo qual fóra feina llarga aduir ara els cànons dels concilis ja generals, ja particulars que aprovaven o confirmaven o recomanaven aquella sotsmissió. Per tal sols en duré uns quants com a mostra. 1. Per a la llegítima consagració dels bisbes els cànons requerien la aprovació del Metropolità: «si quis preter sententiam metropolitani factus fuerit episcopus, hunc magna sinodus [Nicena I. c. 16] deffiniuit episcopum esse non oportere»⁽¹⁾. 2. A més el *Conc. Toledà II* va prescriure que el bisbe consagrat pel de Toledo «post ordinationis suae tempus infra trium mensium spatium metropolitani presentiam uisurus accedat»⁽²⁾. També el *Conc. Tarragoní* sancionà que el bisbe, abans de passats dos mesos de sa ordenació es presentés a son Metropolità «ut ab illo monitis ecclesiasticis instructus plenius quid obseruare debeat recognoscat.»⁽³⁾ 3. El *Conc. Antioquí* advertí que els bisbes tinguessin present que per ço car el Metropolità pren cura de tota la província, per tal era superior en honra i en dignitat⁽⁴⁾. 4. Comanà ademés el *mateix Concili* que pertocava al Metropolità reunir els concilis provincials⁽⁵⁾. 5. *S. Gregori*, en la epístola a Siagrius, ensenyava que els bisbes devien cedir-se la preferència segons el temps de consagració; la qual llei també donà el *Conc. de Braga I* [c. 24] con-

(1) C. *Illud* 8, dist. 64 — Cf. c. *Episcopi* 1, dist. 64; c. *Episcopus*, 3, dist. 65.

(2) C. *Cum longe* 25, dist. 63.

(3) C. *Si quis in metropolitana* 8, dist. 65.

(4) C. *Per singulas prouincias* 2. C. 9. q. 3.

(5) C. *Propter ecclesiasticas curas*, 4, dist. 18.

firmant-la *el de Milet* [c. 13], i *l'Africà* [c. 53], emperò amb la particularitat de que se servés el primer lloc o primacia al Metropolità ⁽¹⁾. 6. El dret d'admetre apel·lacions en les causes judicials dins el for eclesiàstic, propi del Metropolità, el veiem confirmat pel c. 14 del *Conc. de Sàrdica* ⁽²⁾. 7. Mostra bé la dependència dels Metropolitans, en què estaven els bisbes antigament, el fet que sabem de S. Lleó, qui reprengué al bisbe de Fréjus (França) d'haver-li pregat la resolució d'un dubte sens proposar-lo ans a son metropolità ⁽³⁾.

En canvi, Teodosi el Jove ⁽⁴⁾ i Marcià ⁽⁵⁾ van atribuir als metropolitans majors poders dels que realment els pertocaven, puix en les convocatories dels concilis efesià i calcedonenc a ells endreçades, pareixien indicar o fer entendre que els metropolitans estaven autoritzats a excloure del concili els bisbes de sa província. Finalment, bé nota Pons que no quedà de cap manera abolida la autoritat dels Metropolitans sobre els bisbes sotsmesos seus, al instituir-se els Exarques, Primats i Vicariats Apostòlics, lo qual explícitament declarà S. Lleó escrivint a l'Arquebisbe de Tessalònica.

Veusaquí sumariament exposat pel seu ordre d'idees capdals el comentari històric que el P. Pons fa sobre el tít. *De maiori et obedientia*. Aon al termenar diu que res més vol afegir-hi sobre la sotsmissió que els preveres a llurs bisbes i més en general els súbdits envers els seus superiors eclesiàstics per ésser migrada o cap en aquest punt la variació de la disciplina introduïda per noves disposicions canòniques. Amb aquestes notes n'hi haurà prou per a fer-se càrrec de lo que és *De antiquitatibus iuris canonici*.

Feta, doncs, la sumaria narració biogràfica del P. Josep Pons i analitzada breument la seva labor científica, no és gens difícil concloure que el Canonista barceloní pertany a aquella «plèiada il·lustre de jesuïtes del nostre país, qui — com ne parlava el Dr. Torras i Bages ⁽⁶⁾ — sofrí el crudel cop de Carles III amb fortalesa verament catalana, dignificant la nadiua terra, en la culta Italia, on foren exilats, amb els esplendors de sa erudició i exquisit gust clàssic, demostrant-se escriptors de primera força publicant llibres, ja en llatí, ja en italià, que'ls introduïren en l'Olimp de les sumitats literaries d'aquell temps».

(1) «Conseruato metropolitani primatu»: C. *Episcopos* 7. dist. 17; c. *Placuit ut conseruato* 1, dist. 18.

(2) MANSI: III 17-18.

(3) Ep. CVIII 1 [ML 54 1011].

(4) Cf. MANSI: IV 1113-1114.

(5) Cf. MANSI: VI 551-552.

(6) Il·lm. Dr. J. TORRAS Y BAGES, *La Tradició Catalana*, II 8 [Obres completes IV. Barcelona 1913³, p. 451.]